

REPUBLIKA HRVATSKA
Pučki pravobranitelj

IZVJEŠĆE O RADU NACIONALNOG PREVENTIVNOG MEHANIZMA ZA 2019. GODINU

SADRŽAJ

UVOD	2
1. OSOBE LIŠENE SLOBODE I DJELOVANJE NACIONALNOG PREVENTIVNOG MEHANIZMA	4
1.1. ZATVORSKI SUSTAV	4
1.1.1. Obavljanje poslova NPM-a u zatvorskom sustavu	5
1.1.2. Ocjena stanja u zatvorskom sustavu	10
1.2. POLICIJSKI SUSTAV	13
1.2.1. Zaštita prava građana, uključujući osobe lišene slobode, u policijskom postupanju	13
1.2.2. Obilasci policijskih postaja i pritvorskih jedinica	16
1.3. OSOBE S DUŠEVNIM SMETNJAMA KOJIMA JE OGRANIČENA SLOBODA KRETANJA	19
1.4. DOMOVI ZA STARIJE I NEMOĆNE	21
1.5. TRAŽITELJI MEĐUNARODNE ZAŠTITE I IREGULARNI MIGRANTI	22
1.6. MEĐUNARODNA SURADNJA NPM-A I OBILJEŽAVANJE MEĐUNARODNIH DANA	29
2. PREPORUKE	31
ZAKLJUČAK	33

UVOD

Dragi čitatelji,

Izvješće o obavljanju poslova Nacionalnog preventivnog mehanizma za 2019. donosi pregled i analizu stanja ljudskih prava osoba lišenih slobode i ograničene slobode kretanja, kao i aktivnosti NPM-a s ciljem sprečavanja mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja. Kao i dosadašnja, izrađeno je na temelju podataka prikupljenih tijekom nenajavljenih obilazaka, pritužbi građana te predmeta otvorenih na vlastitu inicijativu, a sadrži i 19 preporuka nadležnim tijelima za uklanjanje sustavnih problema.

Iako ni u 2019. godini nismo uočili postupanja koja bi mogla predstavljati mučenje, jesmo ona koja bi mogla biti neljudska ili ponižavajuća, stoga je važno nastaviti s provođenjem osmišljenih i učinkovitih aktivnosti kako bi se ona u potpunosti suzbila.

Prenapučenost ostaje značajan problem unutar zatvorskog sustava, a uvjeti smještaja u brojnim kaznenim tijelima još uvijek nisu odgovarajući, u nekima su ponižavajući ili čak i opasni za zdravlje. I dalje je značajan broj pritužbi i na razinu zdravstvene zaštite, pogotovo zbog neupućivanja na specijalističke preglede ili nepridržavanja preporuka specijalista tijekom njihovog liječenja.

2

Neki od razloga zbog kojih smo lani postupali vezano za rad policije odnose se na neprofesionalno i neetično ponašanje prema građanima, prekoračenje ovlasti tijekom oduzimanja slobode, kao i na neučinkovitost policijskih istraga. Građani nam i nadalje ukazuju na poteškoće prilikom podnošenja kaznenih prijava policiji, zbog čega smo se obratili i nadležnom saborskom odboru.

Osobe s duševnim smetnjama najčešće nam se pritužuju na prisilno zadržavanje i smještaj u psihijatrijsku ustanovu, mjere prisile i uvjete smještaja. Zajednički problem u psihijatrijskim ustanovama je i nedovoljna mogućnost izlaska u šetnju pacijenata koji, osim duševnih, imaju i tjelesna oboljenja pa su teško pokretni. Zabrinjava i što pacijenti, pa niti dobrovoljno hospitalizirani, nisu uvijek adekvatno informirani o razlozima smještaja, kao i svojim pravima.

Probleme koje smo posljednjih godina uočili u domovima za starije prisutni su i u onome kojeg smo obišli u 2019.: nedostaje osoblja, neadekvatni su uvjeti smještaja u stacionarnim odjelima, ugovore o smještaju ponekad ne potpisuju sami korisnici, već članovi njihovih obitelji i drugi koji su se obvezali plaćati smještaj, a potrebno je i osigurati dovoljno tjelesne aktivnosti za korisnike i uredno evidentirati pritužbe i aktivnosti poduzete na njihovom rješavanju.

I dalje primamo pritužbe iregularnih migranata, ali i izvješća organizacija civilnog društva i međunarodnih organizacija, s navodima o nezakonitom postupanju policijskih službenika nakon njihovog zatjecanja na teritoriju RH, zanemarivanju zahtjeva za međunarodnom zaštitom i vraćanju preko zelene granice. Iako se jedino neovisnom i učinkovitom istragom u svakom pojedinom slučaju može utvrditi jesu li te pritužbe osnovane, nemamo saznanja jesu li one pokrenute, i ako jesu, kakve su rezultate dale. Nažalost, MUP nam još od lipnja 2018. onemogućuje neposredan pristup

predmetima i podacima o postupanju prema iregularnim migrantima u policijskim postajama, čime je u tom segmentu onemogućena i provedba poslova NPM-a.

Ovo su samo neki od primjera sustavnih nedostataka i kršenja prava osoba lišenih slobode i ograničene slobode kretanja na koje ukazujemo u Izvješću pred vama. Namijenjeno je ne samo osobama smještenima i zaposlenima u ustanovama obuhvaćenim mandatom NPM-a, nego i stručnoj i široj javnosti, uključujući predstavnike zakonodavne, izvršne i sudbene vlasti, kao i organizacijama civilnog društva, znanstvenoj zajednici, medijima i mnogim drugima. Vjerujemo da će izneseni podaci i preporuke pomoći u poboljšanju trenutne situacije i postizanju potrebnih promjena kojima bi se trajno unaprijedila ljudska prava i slobode svakog pojedinca, a time i cjelokupne društvene zajednice.

Pučka pravobraniteljica

Lora Vidović

1. OSOBE LIŠENE SLOBODE I DJELOVANJE NACIONALNOG PREVENTIVNOG MEHANIZMA

1.1. ZATVORSKI SUSTAV

„...boravimo u sobi sa 8 kreveta, parket se raspada, tjedno se dobiva 1 dcl sanitara i 1 dcl sredstva za pod. WC i kopatilo se raspada, sve je puno vlage i bakterija, te sanitarni čvor nije humani, vrata su stara i potrgana nemože se u privatnosti otuširati, već drugi zatvorenik mora držati vrata. Prozori su truli zima ulazi u nutra, imamo dva radijatora koji napola griju, madraci su stari puni bakterije, jastuci stari žuti, deke s kojima se pokrivamo peru se jednom godišnje, hrana nam se servisira ko svinjama te jedemo u toj prostoriji gdje spavamo te iz wc ide smrad po cijeloj sobi pošto wc nema ozračnik, žbuka pada po nama i tjedno jedanput imamo tople vode za tuširanje.... Bez obzir na slabija obrazovanja ipak smo ljudsko biće te imamo pravo na humane uvjete...”

4 Tijekom 2019. ukupno smo postupali u 203 predmeta, u kojima smo dali 35 upozorenja, preporuka i prijedloga. Ujedno, u 25 slučajeva, u kojima je za ocjenu osnovanosti pritužbe bilo nužno neposredno utvrđivanje činjenica i okolnosti, proveli smo ispitne postupke na terenu. Kao i prošlih godina, najčešći razlog prituživanja je zdravstvena zaštita, a potom uvjeti smještaja, postupanje službenika i korištenje pogodnosti. Zatvorenici su nam se učestalo obraćali i zbog neučinkovitosti pravnih sredstava te zamolbama za pomoć u vezi premještaja, a brojne su bile i pritužbe koje su se odnosile na više područja.

U 2019. se nastavljaju iznositi isti razlozi prituživanja na zdravstvenu zaštitu, o kojima smo opširnije pisali u prošlim izvješćima. Sve je manje nezadovoljstva zbog nepozivanja ili predugog čekanja na pregled kod zatvorskog liječnika, a raste broj pritužbi zbog neupućivanja na specijalističke preglede ili na nepostupanje po preporukama specijalista.

Isti su i razlozi pritužbi na uvjete smještaja u pojedinim kaznenim tijelima, primjerice zbog nepoštivanja zakonskog standarda od 4m², npr. u Kaznionici u Lepoglavi i Zatvoru u Sisku, neodgovarajućeg prijevoza zatvorenika u starim specijalnim vozilima s bočnim klupama, koja nisu opremljena sigurnosnim pojasevima, primjerice u Zatvoru u Splitu, te na neodvajanje pušača od nepušača, primjerice u Zatvoru u Bjelovaru i Kaznionici u Lepoglavi.

Nastavlja se trend uočen tijekom 2018. prema kojem se zatvorenici, osim izuzetno, više ne pritužuju zbog nedostupnosti tretmanskih službenika, već na njihovo postupanje nakon obavljenih razgovora, a najviše na nedovoljno transparentan način donošenja ocjena o uspješnosti provođenja pojedinačnih programa izvršavanja kazne zatvora, što je usko vezano uz odobravanje pogodnosti, kako ublažavanja uvjeta unutar kaznenog tijela, tako i onih izvanzatvorskih i izvankaznioničkih. Jedan zatvorenik, kome nekoliko godina nije odobrena pogodnost boravka s bračnim ili izvanbračnim

drugom u posebnoj prostoriji bez nadzora, pritužio se da zbog toga nije uspio održati bračnu zajednicu.

Nedostatna komunikacija nadležnih tijela, koja otežava planiranje postupanja s istražnim zatvorenima, o kojoj smo pisali u ranijim izvješćima, i nadalje je prisutna, što je uočeno i u slučaju osamnaestogodišnjeg istražnog zatvorenika koji je u kolovozu 2019. preminuo u KBC-u Split, gdje je u vrlo teškom stanju sproveden iz Zatvora u Splitu. Postupajući u konkretnom slučaju, između ostalog, zatražili smo od MZ-a da u Zatvorskoj bolnici u Zagrebu te u Odjelu zdravstvene zaštite

Nedostatna komunikacija nadležnih tijela, koja otežava planiranje postupanja s istražnim zatvorenima, i dalje je prisutna, što je uočeno i u slučaju 18-godišnjeg istražnog zatvorenika koji je u kolovozu 2019. preminuo u Splitu.

Zatvora u Splitu provede zdravstveno-inspekcijski nadzor nad njegovim medicinskim zbrinjavanjem, što su i učinili, no kako još ne raspolažemo svim utvrđenim podacima, ispitni postupak još je u tijeku. No, od službenika Zatvora smo dobili informacije kako nisu znali da se radilo o osobi kojoj su dijagnosticirana mentalna i tjelesna oštećenja zbog kojih mu je utvrđen invaliditet i

priznato pravo na tuđu pomoć i njegu u punom opsegu, već samo da ima poremećaj piromanije, što se zasigurno odrazilo na daljnja postupanja prema njemu.

I dalje su učestale pritužbe na neučinkovitost pravnih sredstava, u kojima zatvorenici navode da, unatoč zakonskom roku od 15 odnosno 30 dana, nisu dobili odgovor upravitelja ili Središnjeg ureda Uprave za zatvorski sustav i probaciju (SUZSP), ili da odgovor nije obuhvatio sve pritužbene navode te da iz njega nije bilo moguće utvrditi na temelju kojih činjenica i normi je donijeta ocjena o osnovanosti. Takva postupanja su u suprotnosti s međunarodnim standardima na koje je ukazao Europski odbor za sprečavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) u Godišnjem izvješću iz 2018. te pritužbu čine neučinkovitim pravnim sredstvom. I tijekom 2019. zatvorenici su nam se prituživali na dugotrajnost postupanja sudaca izvršenja po zahtjevima za sudsku zaštitu, čemu doprinosi i činjenica da Zakonom o izvršavanju kazne zatvora (ZIKZ) nije propisan rok za donošenje rješenja.

1.1.1. OBAVLJANJE POSLOVA NPM-A U ZATVORSKOM SUSTAVU

Postupajući sukladno ovlastima iz Zakona o nacionalnom preventivnom mehanizmu za sprečavanje mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja (ZNPM) tijekom 2019. nenajavljeno smo obišli zatvore u Šibeniku, Zagrebu, Sisku i Varaždinu. Obilazak Zatvora u Zagrebu bio je ciljan, usmjeren na poštivanje prava u području uvjeta smještaja u zatvorenim uvjetima, dok su ostali bili usmjereni i na organizaciju rada odjela tretmana, održavanja reda i sigurnosti te postupanja po pritužbama.

Nakon obilazaka smo dali 11 upozorenja (jedno MP-u, šest SUZSP-u i četiri kaznenim tijelima) te 44 preporuke (jednu MP-u, 16 SUZSP-u i 27 kaznenim tijelima), a ocjenu njihove provedbe dat ćemo nakon što zaprimimo sva izvješća i provedemo kontrolne obilaske.

Uvjeti smještaja

Prema podacima SUZSP-a, napučenost zatvorskog sustava posljednje je četiri godine u porastu. Dana 31. prosinca 2019. u samo tri od ukupno 14 zatvora, u zatvorenim je uvjetima popunjenost bila manja od 100%, dok je u šest bila iznad 120%, što se prema standardima Europskog odbora za probleme kriminaliteta (CDPC) smatra kritičnim. Najteža situacija bila je u zatvorima u Karlovcu (175%), Osijeku (174%) i Požegi (167%).

U Zatvoru u Sisku, čija je napučenost tijekom obilaska iznosila 167%, ponekad iz soba moraju iznijeti stolove kako bi na podu bilo mjesta za madrace. Zatvorenici su nam u razgovoru opisali kako je jedna osoba spavala na madracu na stolu, a jedna na madracu ispod stola, što je ponižavajuće. Zbog prenapučenosti su u pojedinim sobama zajedno smješteni zatvorenici i kažnjenici, što je u suprotnosti sa ZIKZ-om. Također, dnevni su boravci prenamijenjeni u sobe za smještaj osoba lišenih slobode, iako u njima gotovo uopće nema danjeg svjetla, a u sobama nema mjesta za dovoljan broj ormarića, pa neki osobne stvari drže u kutijama ispod kreveta. Sanitarni čvorovi i nadalje nisu u svim kaznenim tijelima odvojeni od ostatka prostorije, primjerice u Zatvoru u Zagrebu, što ne omogućava privatnost, a u pojedinim je slučajevima i ponižavajuće. Naime, osobe lišene slobode u svojim sobama i jedu pa se događa da u isto vrijeme netko jede, a netko obavlja veliku nuždu. U pojedinim kaznenim tijelima tuševi nisu odvojeni pregradama pa zatvorenicima nije osigurana privatnost tijekom tuširanja.

Iako u vrijeme obilaska Zatvora u Zagrebu, u srpnju 2019., nisu bili najtopliji dani u mjesecu, najviša izmjerena temperatura u sobi iznosila je 28°C, a vlažnost 70%. Metalna sjenila na prozorima, koja imaju neke sobe, dodatno su otežavala situaciju jer su se na suncu zagrijala, pa su zatvorenici navodili da se „osjećaju kao u pećnici“. Na visoku vrućinu posebno su osjetljive pojedine skupine zatvorenika, poput starijih, onih koji uzimaju psihofarmake, terapiju za visoki krvni tlak, koji imaju astmu, dijabetes i slično, a kojih je u vrijeme obilaska u Zatvoru bilo više od 40%. Istražni zatvorenik s ugrađenim srčanim elektrostimulatorom pritužio nam se kako izrazito teško podnosi velike vrućine, zbog čega si je pokušao pomoći vlaženjem tijela ručnikom umočenim u hladnu vodu, no ni to mu često nije pomagalo. Boravak osoba lišenih slobode u postojećim uvjetima, posebice za velikih vrućina, može biti ponižavajuć. Takvi se uvjeti mogu i negativno odraziti na ponašanje pojedinih osoba lišenih slobode, time i na sigurnost Zatvora, a treba imati na umu da u jednakim uvjetima rade i službenici.

Uz prenapučenost, na uvjete smještaja uvelike utječe starost i derutnost zgrada, čija sanacija zahtijeva znatna financijska ulaganja. Primjerice, u Zatvoru u Varaždinu instalacije su dotrajale pa vrlo često dolazi do izboja vode, zbog čega su prostorije vlažne, a plijesan i gljivice oštećuju zidove. Zatvorenici navode da su već par dana nakon krećenja sobe, oštećenja od vlage ponovo vidljiva na zidovima. Ovakvi uvjeti smještaja nisu usklađeni s međunarodnim standardima i opasni su za zdravlje osoba koji u njima borave.

Tretman zatvorenika

Nedostatci u tretmanskome radu s osobama lišenima slobode, na koje smo ukazivali proteklih godina, zatečeni su i u obilascima 2019. Nakon prijama u istražni zatvor, tretmanski službenici u pravilu samoinicijativno ne razgovaraju s istražnim zatvorenicima, primjerice u Zatvoru u Sisku, a primjer dobre prakse je Zatvor u Varaždinu, gdje u prvom tjednu nakon prijama obave inicijalni razgovor sa svim osobama lišenim slobode. Postupak prijama u zatvor izuzetno je važan i ne smije se u cijelosti prebaciti na pravosudnu policiju. Zadržane osobe vrlo često kod prijama dobivaju ili vrlo šture informacije o svojim pravima i kućnom redu ili ih uopće ne dobivaju („kratke upute od komandira i odmah u ćeliju“). Važno je istaknuti kako CPT u 26. Općem izvješću (§54) naglašava važnost pravilno provedenog postupka prijama, tijekom kojeg osoba lišena slobode treba dobiti sve potrebne informacije o načinu života u zatvoru, jer će se u suprotnom morati osloniti na druge zatvorenike, što vrlo lako može dovesti do postavljanja određenih zatvorenika u superiorniju poziciju „starješine koji određuju pravila u sobi“. Osobe koje su prvi puta u zatvoru su nam navodile da su posebno teško doživjele prvih nekoliko dana, kada su se susretali s različitim problemima, od svakodnevnih, primjerice nedostatka toaletnog pribora, „trojica se brijemo s istom britvicom“, do stalnih tenzija u sobi, koje su, prema njihovom mišljenju, posljedica prenapučenosti. Primjerice, u Zatvoru u Varaždinu u jednoj sobi se nalazi devet zadržanih osoba.

I dalje sva kaznena tijela nemaju posebne prostorije za boravak s bračnim ili izvanbračnim drugom bez nadzora, iako imaju zatvorenike koji ispunjavaju uvjete za njihovo odobravanje. Pozitivan je primjer Zatvor u Šibeniku koji je, unatoč nedostatku prostora, uredio odgovarajuće prostorije i započeo s odobravanjem ove pogodnosti.

Nedostatak službenika i nadalje značajno utječe na rad kaznenih tijela. Primjerice, u Odjelu tretmana Zatvora u Sisku sistematizirano je sedam radnih mjesta, no popunjeno je samo mjesto voditelja. Zbog neodgovodivosti poslova na radnom mjestu višeg upravnog referenta matice privremeno ih obavlja medicinska sestra, pa od dvije zaposlene, samo jedna medicinska sestra radi na poslovima zdravstvene zaštite zatvorenika, što zasigurno nije dovoljno. U radu voditeljice Odjela sa zatvorenicima naglasak je na obavljanju administrativnih poslova, vezanih uz zakonske rokove, dok

tek manje vremena stigne raditi na provođenju pojedinačnih programa zatvorenika, a s istražnim zatvorenicima u pravilu ne radi, osim na njihov zahtjev.

U zadnjih nekoliko godišnjih izvješća ukazujemo kako se nedostatak službenika, između ostalog, negativno odražava i na stupanj poštivanja ljudskih prava osoba lišenih slobode. Također, CPT je u izvješću iz 2017. RH preporučio popunjavanje upražnjenih, a sistematiziranih radnih mjesta u kaznenim tijelima. Ujedno, iz brojnih međunarodnih dokumenata, primjerice Mandelinih pravila, Europskih zatvorskih pravila, Preporuka Vijeća Europe broj R (97) 12, proizlazi povezanost stupnja poštivanja ljudskih prava osoba lišenih slobode s poštivanjem prava zaposlenih u kaznenim tijelima. Imajući to na umu, tijekom obilaska službenicima koji izravno rade s osobama lišenim slobode, ponuđeno je ispunjavanje anonimne ankete o uvjetima obavljanja njihovih poslova.

Tretmanskim i službenicima na pravnim poslovima najveći su problemi nedostatak odgovarajuće opreme i sredstava za rad, previše administrativnih poslova te odnos zatvorenika prema službenicima, odnosno nedovoljna zaštita službenika od prijetnji zatvorenika. Kao prednosti svog posla, pored vanjskih izvora motivacije, poput redovne plaće, beneficiranog radnog staža te radnog vremena, navode i unutarnje izvore motivacije, poput rada s ljudima, spoznaje da su im pomogli i slično. Njihovi prijedlozi se uglavnom uvažavaju. Navode i da bi trebalo smanjiti prevelika očekivanja od struke u pogledu resocijalizacije zatvorenika te da su organizacijska poboljšanja na razini cijelog sustava nužna, kako bi se unaprijedio rad cijelog zatvora. Svoju prosječnu izloženost stresu ocjenjuju umjerenom, za razliku od pravosudnih policajaca koji je procjenjuju visokom. Smatraju da nedostatak pravosudnih policajaca izravno utječe na smanjivanje sigurnosti u zatvoru. Većina službenika koja je ispunila anketu može vidjeti i pozitivne strane posla, no trojica pravosudnih policajaca nisu to mogla, a jedan je naveo da je puno više stvari koje ga demotiviraju te da sve intenzivnije razmišlja o odlasku iz službe. Iz odgovora pravosudnih policajaca stječe se dojam da su u obavljanju svog posla na rubu snaga te da bez popunjavanja upražnjenih radnih mjesta neće još dugo moći izdržati. Nekolicina ih je navela kako su očekivanja od njih sve veća („pritisak je sve veći, sve više i više se traži od ljudi...“). Ukazali su i na nelogičnost da umjesto plaće za prekovremene sate dobivaju slobodne dane, zbog čega dodatno nedostaje ljudi. Trojica pravosudnih policajaca su ukazala na privid sigurnosti posla, navodeći kako „letiš za svaku glupost“ te da ne osjećaju da imaju podršku. Problem vide i u „papirologiji“, odnosno prevelikom administriranju, te su naveli da se jedno sprovođenje evidentira na tri mjesta i u računalu, što službenici, posebice u prvoj smjeni, ne stižu učiniti. Najviše ih smeta nepoštivanje odredbi kolektivnog ugovora pa ih, primjerice, većina ne može koristiti pravo na pauzu te su dojma da se više od njihovih prava uvažavaju prava zatvorenika. Smatraju da bi stres mogla smanjiti bolja organizacija rada, žurno popunjavanje upražnjenih radnih mjesta pravosudnih policajaca, odnosno bolji uvjeti rada i bolja plaća. Predlažu da se pravosudni policajci rotiraju po mjestima rada te da se prestane s praksom da se na najrizičnija mjesta uvijek stavljaju isti ljudi, što ih dodatno izlaže stresu, a to doživljavaju i kao kažnjavanje kvalitetnih službenika. Nekolicina ukazuje

„Ponosan sam bio kad sam primljen i kad sam prvi put obukao uniformu. Danas je u meni ostala samo ta ljubav koja me drži. Do kad će, ne znam...“

PRAVOSUDNI POLICAJAC

na nedostanu edukaciju, koja se, po njihovom mišljenju, provodi samo kako bi se udovoljilo formi. No ohrabruje činjenica da većina ipak nije „digla ruke“ od svog posla i zainteresirana je za poboljšanje uvjeta rada.

Održavanje reda i sigurnosti

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Broj OLS (na dan 31. prosinca)	3.306	3.079	3.190	3.217	3.530
Posebne mjere	1.769	1.775	1.656	1.931	2.245
Sredstva prisile	53	57	46	56	65

Prema podacima SUZSP-a, trend porasta primjene posebnih mjera održavanja reda i sigurnosti i sredstava prisile nastavljen je i u 2019.

Kao i prethodnih godina, neujednačeno se postupa prilikom primjene posebnih mjera održavanja reda i sigurnosti, što se negativno odražava na prava zatvorenika. Primjerice, tijekom obilaska Zatvora u Varaždinu utvrđeno je da se, radi sprječavanja samoozljeđivanja, kumulativno određuju mjere odvajanja i vezanja. Iako je činjenica da se vezanu osobu odvaja od ostalih zatvorenika pozitivna, zabrinjava način njihova izvršavanja. Naime, osobu se lisicama veže za krevet, što je apsolutno neprihvatljivo te može predstavljati neljudsko postupanje. Zatvorenici prema kojima su mjere bile primijenjene na ovaj način, u razgovoru bez nazočnosti službenika, izjavljivale su kako su i prije i nakon primjene mjera razgovarali s voditeljem Odjela osiguranja, koji im je objasnio razloge postupanja, da su mjere kratko trajale (par sati) te da im je omogućeno konzumiranje hrane i odlazak na wc. Stoga zaključujemo da ovakvo postupanje nije imalo cilj nanijeti patnju ili otežati izvršavanje mjera, već se radi o pogrešnoj praksi koja je, među ostalim, rezultat nedovoljne komunikacije među službenicima i nedostatne edukacije.

Negativan utjecaj loše međuresorne suradnje na poštivanje prava zatvorenika uočen je tijekom obilaska Zatvora u Šibeniku. Naime, u večernjim je satima zbog zatvorenikovog lošeg psihičkog stanja pozvana hitna medicinska pomoć te je dobio injekciju za smirenje. Unatoč tome, nekoliko sati kasnije zavezao je plahtu za prozorske rešetke i pokušao suicid, u čemu su ga spriječili pravosudni policajci koji su ga pojačano nadzirali. Potom je sproveden na hitan bolnički prijem Opće bolnice

Šibenik, s kojega je nakon pregleda otpušten, s preporukom psihijatra o upućivanju u Zatorsku bolnicu te da ga se do tada, po potrebi, pojačano nadzire i „blago sputa“. Po povratku u Zatvor određena je mjera pojačanog nadzora te je pravosudni policajac stajao ispred zatvorenikove sobe, a kako je ubrzo ponovo počeo prijetiti suicidom, primijenjena je i posebna mjera održavanja reda i sigurnosti – vezanje. Dakle,

Radi sprječavanja samoozljeđivanja, kumulativno se određuju mjere odvajanja i vezanja, koje se izvršavaju tako da se osobu lisicama veže za krevet, što je apsolutno neprihvatljivo te može predstavljati neljudsko postupanje.

umjesto da je zatvorenik zadržan do jutra u bolnici pod liječničkim nadzorom, i po potrebi bio sputan po pravilima medicinske struke, kako bi se vjerojatno i postupilo da se nije radilo o osobi lišenoj slobode, odgovornost je prebačena na pravosudne policajce, koji o primjeni mjere sputavanja

propisane Zakonom o zaštiti osoba s duševnim smetnjama nisu educirani niti ju imaju ovlasti primijeniti.

Manjkavosti Zakona o kaznenom postupku (ZKP) u dijelu koji se odnosi na stegovne postupke protiv istražnih zatvorenika, o kojima smo pisali i u prethodnim izvješćima, i nadalje dovode do apsurdnih situacija. U dosadašnjim obilascima kaznenih tijela uočavali samo da je zabrana posjeta i dopisivanja, jedina stegovna kazna koju je istražnim zatvorenicima moguće izreći i čije maksimalno trajanje nije propisano, najduže izricana na rok od dva mjeseca. Međutim, Županijski sud u Sisku jednom je istražnom zatvoreniku, zbog dva pozitivna testa na psihoaktivna sredstva, izrekao ograničenje posjeta u trajanju od tri mjeseca te dopisivanja u trajanju od šest mjeseci. Usporedbe radi, zatvoreniku koji je bio pozitivan na THC izrečena je mjera ograničenja ili privremene uskrate raspolaganja novcem u trajanju od 30 dana. Pri tome je potrebno naglasiti da uzimanje opojnih ili psihoaktivnih sredstava ZKP-om, za razliku od ZIKZ-a, nije propisano kao prijestup. Naime, sukladno čl. 140. st. 2. t. 3. ZKP-a stegovni prijestup je unošenje u zatvor ili pripremanje u zatvoru opojnih sredstava ili alkohola, o čemu se u konkretnom slučaju nije radilo. Dakle, zbog prijestupa koji nije propisan izrečena je stegovna kazna čija visina nije propisana. Na nužnost izmjene čl. 140. ukazali smo i u ranijim izvješćima, ali tijekom izmjena i dopuna ZKP-a u 2019. to nije učinjeno.

1.1.2. OCJENA STANJA U ZATVORSKOM SUSTAVU

10

Određena unaprjeđenja uvjeta smještaja, poput 50 novih mjesta u Kaznionici u Požegi, svakako su pozitivna, no u brojnim kaznenim tijelima osobe lišene slobode borave u uvjetima koji nisu usklađeni sa zakonskim i međunarodnim standardima, a u nekim su slučajevima opasni za zdravlje i ponižavajući. Stoga je i nadalje nužno poduzimati mjere koje će osigurati boravak zatvorenika u odgovarajućim uvjetima.

Kontinuirano ukazujemo na nedostatak organiziranih aktivnosti provođenja slobodnog vremena u zatvorima. Značajni ograničavajući faktor je nedostatak prostora i službenika pa su, kad se i organiziraju, namijenjene prvenstveno osobama na izdržavanju kazne zatvora. Aktivnosti namijenjene istražnim zatvorenicima vrlo su ograničene te oni najčešće 22 sata dnevno borave u spavaonici, u pravilu ležeći ili gledajući televiziju. Iako je ZIKZ-om i međunarodnim dokumentima propisano odvajanje osoba koje se nalaze na izdržavanju kazne zatvora od onih kojima je određen istražni zatvor, ponekad se mogu učiniti izuzetci. Primjerice, čl. 18.9 i 101. Europskih zatvorskih pravila istražnim zatvorenicima omogućava se da zajednički, sa zatvorenicima, sudjeluju u organiziranim aktivnostima, no opće je pravilo da su ove dvije kategorije noću odvojene. Stoga im je, u situacijama kad za njih nije moguće organizirati odvojene aktivnosti, potrebno omogućiti da u njima sudjeluju sa zatvorenicima.

Boravak s bračnim ili izvanbračnim drugom u posebnoj prostoriji bez nadzora, tzv. bračne posjete, trebale bi biti pravo, a ne pogodnost. Zatvorenici i njihovi bračni drugovi, posebice oni mlađe životne dobi, ukazuju da su neodobravanjem tih pogodnosti onemogućeni u dobivanju djeteta, što je u

nekim slučajevima jedan od glavnih razloga razvoda braka, a i moguće ograničenje prava na poštivanje privatnog i obiteljskog života. Razna istraživanja ukazala su na značajan pozitivan utjecaj stabilnih obiteljskih odnosa i društvenih veza na smanjivanje rizika od ponovnog počinjenja kaznenog djela te rizika od pokušaja samoubojstva i samoozljeđivanja za vrijeme boravka u zatvoru, pa bi kaznena tijela trebala poticati održavanje veza s obitelji.

ZIKZ propisuje da kazneno tijelo organizira osnovno školovanje do 21 godine života zatvorenika koji nemaju završenu osnovnu školu, a opismenjavanje nepismenih organizira se neovisno o dobi. Prema podacima MP-a iz 2018., deset zatvorenika, od kojih su osam žene, nema osnovne vještine čitanja i pisanja i/ili ne poznaje osnovne računske operacije, a njih 237 (11%) nema završenu osnovnu školu. Mandelina pravila (104.) ističu značajnu ulogu izobrazbe u sprječavanju recidivizma, naglašavaju potrebu da programi izobrazbe budu dostupni svim zatvorenicima, dok obrazovanje nepismenih te mlađih zatvorenika treba biti obvezno. Stoga bi svim zatvorenicima, bez obzira na dob, trebalo ponuditi mogućnost besplatne izobrazbe, odnosno završetka osnovnog školovanja.

Izostanak rada tretmanskih službenika s istražnim zatvorenicima u velikoj je mjeri posljedica stajališta zatvorskog sustava da su tamo samo „na čuvanju“ pa se tretmanski službenici s njima niti ne trebaju sustavno baviti, no takvo stajalište nema zakonskog uporišta. Također, izostanak rada opravdavaju i

presumpcijom nevinosti istražnih zatvorenika, što nije odgovarajuće, jer tretmanski rad obuhvaća i razgovore o obiteljskim problemima te sudjelovanje u općim i preventivnim programima pa ga je potrebno intenzivirati.

U nekoliko godišnjih izvješća ukazujemo i na neodgovarajući prijevoz zatvorenika u stražnjem dijelu specijalnog vozila, u kojem nema sigurnosnih pojaseva, a zatvorenici zavezanih ruku, a često i nogu, sjede za vrijeme prijevoza na bočnim klupama, bez mogućnosti pridržavanja. Od SUZSP-a smo zatražili da se takva vozila više ne koriste, no unatoč tome neka kaznena tijela to i nadalje čine, primjerice Zatvor u Splitu. S tim je potrebno prestati te za prijevoz zatvorenika upotrebljavati isključivo vozila opremljena sigurnosnim pojasevima, koja su u

skladu sa Zakonom o sigurnosti prometa na cestama te standardima CPT-a (CPT/Inf(2018)24).

U zatvorskom sustavu se i dalje neujednačeno postupa, o čemu smo više pisali u prethodnim izvješćima, a službenici kaznenih tijela vrlo često navode kako je nedostatna komunikacija sa SUZSP-om i drugim kaznenim tijelima, posebice u odnosu na ranije godine, što nije dobro. Stoga bi radi ujednačavanja i unaprjeđenja postupanja trebalo intenzivirati razmjenu informacija i komunikaciju među službenicima zatvorskog sustava i SUZSP-a. Na stupanj poštivanja prava zatvorenika negativno se odražava i nedostatak službenika te je potrebno upotpuniti sistematizirana radna mjesta u kaznenim tijelima.

Tijekom 2019. Ustavni je sud donio četiri odluke u kojima je utvrdio povredu čl. 25. stavka 1. Ustava, navodeći kako sudovi nisu na djelotvoran način zaštitili ustavno pravo podnositelja da zatvorsku kaznu izdržava u uvjetima propisanim ustavnim standardima. Da učinkovitost pravnih sredstava još nije dostatna, proizlazi i iz odluke u kojoj je Ustavni sud zauzeo stajalište da je sudac izvršenja svojim postupanjem učinio nedjelotvornim inače djelotvorno pravno sredstvo, čime je došlo do povrede prava zajamčenih člancima 23. i 25. Ustava odnosno člankom 3. EKLJP u njihovom procesnom aspektu (U-III Bi-3201/2018). Jednaka je situacija i u dijelu postupanja po pritužbama, no ohrabruju određeni pozitivni pomaci u provođenju ispitnih postupaka u pojedinim kaznenim tijelima, poput Kaznionice u Lepoglavi. Unatoč tome, još je puno prostora za napredak i usklađivanje s međunarodnim standardima.

U razgovorima i anonimnim anketama, koje smo proveli tijekom obilazaka, osobe lišene slobode ukazuju na prisutnost međuzatvoreničkog nasilja, o kojem smo više pisali u prethodnim izvješćima. Dodatno zabrinjavaju podatci iz Izvješća o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda, prema kojima je tijekom 2018. evidentirano 166 tjelesnih sukoba između zatvorenika, za 31 više nego 2017. Unatoč tome, nije provedena preporuka iz Izvješća za 2018. da se izradi nacionalni plan borbe protiv međuzatvoreničkog nasilja, koju smo dali imajući na umu i CPT-evo izvješće za RH iz 2018.

Budući da niz godina ukazujemo na potrebu donošenja novog ZIKZ-a, izradu Nacrta prijedloga dočekali smo s velikim interesom. Međutim, provedba javnog savjetovanja, ali i tekst Nacrta ne daju previše razloga za optimizam. Naime, krajem studenoga otvoreno je e-Savjetovanje o Nacrtu prijedloga u trajanju od 15 dana, što je svakako prekratak rok, s obzirom da se radi o novome zakonu. Dva tjedna nakon zatvaranja savjetovanja ono je bez ikakvih pojašnjenja opet otvoreno, ponovo u trajanju od 15 dana. Stoga je teško ne biti dojma kako svrha savjetovanja nije prikupljanje relevantnih podataka, ideja i mišljenja, odnosno promicanje, osiguravanje i jačanje transparentnosti i uključenosti svih dionika, već ispunjavanje forme. Dodatno zabrinjava što su neki postojeći standardi izostavljeni te što se njegovo donošenje koristi za usklađivanje s postojećim problemima u praksi. Primjerice, nakon četverogodišnjeg trenda porasta napučenosti zatvorskog sustava, predlaže se brisanje prostornog standarda od 4m². Pri tome treba podsjetiti i na Europska zatvorska pravila (18.3.), kojima je propisano da će se nacionalnim pravom odrediti specifični minimalni standardi. Jednako tako, umjesto liječničkog nadzora najmanje jednom u 24 sata tijekom izvršavanja stegovne mjere upućivanja u samicu, kako je propisano važećim ZIKZ-om, predlaže se nadzor dva puta tjedno. Osim toga, predlaže se da se pojedine posebne mjere održavanja reda i sigurnosti izvršavaju pod nadzorom medicinske sestre ili tehničara, a ne isključivo liječnika kao do sada, što je korak unazad. Iako nakon prvog savjetovanja nije prihvaćeno 88% komentara na Nacrt prijedloga, a nakon drugog čak 91%, nadamo se da će se u daljnjem postupku, kojeg ćemo s interesom pratiti, u većoj mjeri uzeti u obzir prijedlozi zainteresirane stručne i druge javnosti, kako bi novi ZIKZ bio što kvalitetniji.

Tijekom 2019. suradnja s kaznenim tijelima bila je dobra, no postoji prostor za unaprjeđenje suradnje sa SUZSP-om, posebice u pogledu dostavljanja izvješća i podataka u roku. Budući da smo u listopadu 2019. SUZSP upozorili na ovaj problem, nadamo se pozitivnim promjenama.

1.2. POLICIJSKI SUSTAV

1.2.1. ZAŠTITA PRAVA GRAĐANA, UKLJUČUJUĆI OSOBE LIŠENE SLOBODE, U POLICIJSKOM POSTUPANJU

„Vele mi bahato da ulazim, ja velim da ne mogu ostaviti bicikl od 2500 kn krvavo zarađen i da me ne mogu privoditi zbog navedenih „nedjela“...na šta oni vele počinjemo postupanje i kreću na mene rukama silom me hapsiti, ja se ne dam, pružam pasivan otpor, vičem da me nemaju pravo tako privoditi, a oni me stižu i zavrću mi ruke na ulici i stavljaju lisice na ruke kao kriminalcu, dok ja pomahnitalo ručim i zapomažem upomoć, oni ni najmanje ne odustaju od svoje radnje i silom me naglavačke pokušavaju ubaciti u auto, ja im govorim da imam naočale,... Ručim, derem se da mi se pomogne, barem 30 auta i barem isto toliko susjeda i šokiranih slučajnih prolaznika gleda šta se dešava, a ja zapomažem i molim za pomoć, oni ne odustaju. Na kraju me ubaciše u auto normalnim načinom nakon što sam se opirao da me ne ubace naglavačke, jer nosim naočale! U autu im objašnjavam da mi je osto bicikl na pola ulice i da će ga netko ukrasti! ... A tako smo mogli otići da su bili razumni da im pokažem osobnu, dakle, kuća mi je 30 m od događaja.“

Pritužbe pučkoj pravobraniteljici

13

Tijekom 2019. postupali smo u 122 predmeta na temelju pritužbi i po vlastitoj inicijativi, vezano uz propuste u obavljanju policijskih poslova, neprofesionalno i neetično ponašanje prema građanima, kao i prekoračenje u primjeni ovlasti u postupcima u kojima se koristi tjelesna snaga i koji rezultiraju oduzimanjem slobode.

Iz pritužbi proizlazi da je prekoračenje uporabe sredstava prisile najčešće u trenutku uhićenja i savladavanja otpora, a sukladno praksi ESLJP u takvim je slučajevima potrebno provesti učinkovitu i neovisnu istragu, pri čemu je osobito važna uloga državnog odvjetništva, koje treba istražiti sve navode te odlučiti o njenom pokretanju. Učinkovita istraga treba se provesti i kada dođe do nanošenja teških tjelesnih ozljeda prilikom korištenja vatrenog oružja, poput ranjavanja iregularnih migranata, kada je ŽDO započelo istragu i obavilo očevid na mjestu događaja. Osim učinkovite istrage, potrebno je kontinuirano upozoravati i educirati policijske službenike na primjenu pravila sigurnosti pri korištenju vatrenog oružja, kako ne bi došlo do slučajnog ispaljivanja i ugrožavanja ljudskih života.

Osim neovisne istrage koju provodi DORH kada postoje navodi o prekoračenju policijskih ovlasti čime su ostvarena obilježja kaznenog djela koje se progoni po službenoj dužnosti, radi ispitivanja pritužbenih navoda protiv policije, važna je uloga unutarnje kontrole koja se provodi u dva stupnja.

Prva provjera, koju vrši PU, nedvojbeno treba obuhvatiti ispitivanje svih strana i nepristranih svjedoka, kako bi ocjena bila objektivna i utemeljena, dok drugu provjeru provodi Služba za unutarnju kontrolu na temelju daljnjeg prigovora. Svrha provjere je nepristrano utvrđivanje činjenica, jer se jedino tako mogu poduzimati odgovarajuće mjere i argumentirano izvijestiti podnositelje. Međutim, pritužila nam se građanka koja se prethodno obratila Službi za unutarnju kontrolu zbog nerazmjerne uporabe sredstava prisile i uskraćivanja prava pri zadržavanju u PP, kao i zbog načina provjere navoda od strane PU, koji nije obuhvatio uzimanje njezine izjave, a nije ni obaviještena o mogućnosti podnošenja prigovora. Unatoč odgovoru PU kako nije bilo potrebe uzimati njenu izjavu, jer ju je navela u pritužbi, radi nepristranog utvrđivanja činjenica potrebno je ispitati sve strane i nepristrane svjedoke te upoznati građane s pravom prigovora koji im omogućuje Zakon.

Zaprimili smo i pritužbu građanina prema kojem su policijski službenici primijenili tjelesnu snagu i sredstva za vezivanje te su ga priveli u policijsku postaju radi neopreznog upravljanja biciklom, dok on tvrdi kako je samo upozorio policijske službenike, koji su bili u civilnoj odjeći i vozilu bez službenih oznaka, da su prošli kroz

Prema pritužbama, prekoračenje uporabe sredstava prisile najčešće je pri uhićenju i savladavanju otpora, a prema ESJP u takvim je slučajevima potrebno provesti učinkovitu i neovisnu istragu, pri čemu je osobito važna uloga državnog odvjetništva, koje treba istražiti sve navode te odlučiti o njenom pokretanju.

raskršće dok je na semaforu bilo crveno svjetlo i da je do njihovog postupanja došlo samo zato što nisu mogli podnijeti njegovu reakciju. Da je razlog policijskog postupanja doista neoprezno upravljanje biciklom, protiv njega je trebao biti pokrenut postupak zbog kršenja Zakona o sigurnosti prometa na cestama. Umjesto toga, pokrenuti su postupci prema Zakonu o prekršajima protiv javnog reda i mira, zbog njegove reakcije na neprofesionalno postupanje te Zakonu o osobnoj iskaznici, pa se stječe dojam kako su oni zapravo pokrenuti da bi se našlo opravdanje što je do spornog postupanja policijskih službenika uopće i došlo. U ovom slučaju, protiv policijskih službenika je proveden disciplinski postupak zbog nerazmjerne uporabe sredstava prisile, no i dalje nije jasno što je bio inicijalni razlog njihovog postupanja, koje je rezultiralo lišenjem slobode. Stoga smo građanina uputili na obraćanje državnom odvjetniku radi donošenja ocjene jesu li prilikom policijskog postupanja ostvarena obilježja kaznenog djela.

Unatoč našoj preporuci u Izvješću za 2018. MUP-u i Ravnateljstvu policije, da sukladno Zakonu o kaznenom postupku (ZKP) sve kaznene prijave prosljeđuju Državnom odvjetništvu radi procjene radi li se o kaznenim djelima koja se progone po službenoj dužnosti, i nadalje građani ukazuju da policijski službenici ne žele zaprimati kaznene prijave, tvrdeći da se ne radi o djelima za koje se progoni po službenoj dužnosti, pa čak i da se uopće ne radi o kaznenim djelima, unatoč tome što ZKP propisuje da se kaznena prijava podnosi nadležnom državnom odvjetniku, a ako je podnesena policiji, ona će ju primiti i odmah mu proslijediti. Također, Protokol o zajedničkom radu policije i Državnog odvjetništva tijekom prethodnog i kaznenog postupka (Protokol) propisuje da, ako je nadležna ustrojstvena jedinica policije primila kaznenu prijavu za kazneno djelo za koje se progoni po službenoj dužnosti ili prijedlog za progon, dostavit će ih bez odgode nadležnom državnom

odvjetniku, a ako je policija nakon saznanja o počinjenom kaznenom djelu započela s provođenjem izvida, treba o tome obavijestiti državnog odvjetnika istog ili sljedećeg dana. Ukoliko se to ne učini, državnom odvjetniku je onemogućeno nadziranje provođenja izvida te nalažanje provedbe radnji ili mjera policiji za koje smatra da ih je potrebno provesti.

Pritužbe građana odnosile su se i na neučinkovitost policijske istrage, odnosno propuste da se u skladu s mjerama utvrđenim ZKP-om, otkriju počinitelji kaznenih djela. Pritužitelj s prebivalištem u Sarajevu u dva je navrata zatražio zaštitu svojih prava od načelnika PGP, a pri trećem je pritužbu uputio i pučkoj pravobraniteljici, jer je zbog načina ophođenja policijskih službenika zaključio kako neće ostvariti svoje pravne interese. Naime, u prijavama je ukazivao da mu se za vrijeme odsutnosti, na vikendici u RH namjerno oštećuju i otuđuju stvari, povodom čega su policijski službenici formalno-pravno primijenili pojedine policijske ovlasti iz ZPPO-a, pri čemu prvotno nisu utvrdili radnje s obilježjima prekršajnih ili kaznenih djela. Međutim, PU je u postupku nadzora zakonitosti postupanja i primjene policijskih ovlasti utvrdila propuste, jer su policijski službenici olako donosili zaključke, bez saslušanja svih osoba na koje je postupak ukazivao, da bi se dodatnim radnjama identificirali i stvarni počinitelji, zbog čega su podnijeli posebno izvješće državnom odvjetniku. S tim u vezi, preporukom smo ukazali na važnost dosljedne primjene ZKP-a, koji propisuje prava i dužnosti policije u pronalasku i identificiranju počinitelja.

Pritužbom nam se obratila i novinarka i komentatorica koju su policijski službenici na radnom mjestu legitimirali, uz objašnjenje kako to čine na traženje susjedne PU, vezano uz zahtjev odvjetnika privatne osobe, što je ona shvatila kao zastrašivanje u obavljanju svog posla. Nakon analize izvješća Glavnog ravnatelja policije o pravnoj osnovi i razlozima policijskog postupanja, utvrdili smo kako je u ovom slučaju postojao drugi zakonski način da potencijalni privatni tužitelj (osobno ili putem opunomoćenika) prikupi podatke o osobi za koju smatra da je povrijedila njegovo pravo. Dodatno, utvrđeno je i da policija ima različite kriterije i nejednako postupa u usporedivim situacijama. Naime, u ovom je slučaju provjeravala identitet novinarku kako bi osobne podatke, prije podnošenja tužbe sudu, dostavila opunomoćeniku privatne osobe, dok je u drugom slučaju, u kojem smo također postupali povodom pritužbe, policija dostavu osobnih podataka vezala uz podnošenje odgovarajuće tužbe i zahtjev suda. U konkretnom slučaju, temeljem ZKP-a, potencijalni privatni tužitelj mogao je podnijeti privatnu tužbu kaznenom sudu, koji bi prethodno ispitao postoji li dovoljno dokaza da je okrivljenik osnovano sumnjiv za djelo koje je predmet optužbe. U slučaju da privatna tužba nije propisno sastavljena, primjerice radi nedostatnih osobnih podataka okrivljenika, bila bi vraćena privatnom tužitelju da ju zakonskom roku ispravi pa nakon toga ne bi bilo zapreka da on, na osnovi poziva suda, podnese zahtjev policiji za ustupanje potrebnih osobnih podataka. Tada bi policija mogla poduzeti odgovarajuće radnje, sukladno ZPPO-u i Pravilniku o načinu postupanja policijskih službenika, cijeneći okolnost da je sud proveo ispitivanje postojanja elemenata iz ZKP-a, odnosno, da je vjerojatno da je okrivljenik povrijedio pravo privatnog tužitelja. Svako drugačije postupanje ne jamči da će potencijalni privatni tužitelj, nakon što mu policija ustupi podatke druge osobe, uopće pokrenuti sudski postupak. Samim time, ovakvo postupanje policije pravno je upitno jer iz njega proizlazi, zbog nepostojanja zaštitnog mehanizma, mogućnost za zlouporabu podataka druge osobe.

Odgovor Glavnog ravnatelja policije kako se u svakom konkretnom slučaju razmatra mogućnost dostave osobnih podataka tražitelju, što ovisi o vrsti događaja, sudionicima, tijelu koje je podatke zatražilo, razlozima dostave podataka i drugome, ukazuje na arbitrarno i neujednačeno postupanje policije koje se temelji na proizvoljnom tumačenju ZPPO-a, uz zanemarivanje ZKP-a. Zbog toga smo upozorili policiju da je pri dostavi osobnih podataka dužna postupati nearbitrarno i na način koji za posljedicu neće imati nejednakost među građanima, s obzirom da se u suprotnom narušava pravna sigurnost, načelo jednakosti pred zakonom te se ugrožava vladina prava. I praksa ESLJP postavlja opći zahtjev da tumačenje i primjena domaćeg prava od nadležnih tijela moraju biti „oslobođeni od samovolje“, te je upravo arbitrarnost čest razlog zbog kojeg ESLJP (Van Kúck protiv Njemačke 2003.) odstupa od općeg pravila nemiješanja u tumačenje i primjenu domaćeg prava država stranaka.

1.2.2. OBILASCI POLICIJSKIH POSTAJA I PRITVORSKIH JEDINICA

NPM je tijekom 2019. obišao 23 policijske postaje te četiri pritvorske jedinice u PU: šibensko-kninskoj, dubrovačko-neretvanskoj, kopriivničko-križevačkoj i varaždinskoj. Pritom su obilasci u PU šibensko-kninskoj i dubrovačko-neretvanskoj bili kontrolni, radi utvrđivanja provedbe upozorenja i preporuka danih ranije.

Redovni obilasci

Uvjeti smještaja

16

U redovitim obilascima u 12 policijskih postaja utvrđeno je djelomično ispunjavanje CPT standarda. Većina ih je dovoljno prostrana, imaju dnevnog i umjetnog svjetla, ugrađena je ventilacija i grijanje te se u njima nalaze drvena postolja, gumirani madraci i deke. Međutim, u nekima nema sustava za dojavu i nije postavljen video nadzor nad cjelokupnim prostorom u kojem se kreću osobe lišene slobode, čime se povećava rizik od nepravodobnog reagiranja kod incidenata tijekom policijskog zadržavanja. Iako u većini postaja video nadzor ne zahvaća sanitarni čvor, u nekima se on nadzire čime se ugrožava pravo privatnosti uhićene ili zadržane osobe.

PGP Varaždin nema svoje prostorije te za smještaj iregularnih migranata koristi prostorije PP Ivanec, koje su nedostatne za velike grupe, a ni Pritvorska jedinica PU varaždinske nema svoje prostorije te najčešće koristi one PP Varaždin i drugih postaja unutar uprave. Međutim, prostorije u PP Varaždin nisu primjerene veličine te se u njima osjeti neugodan miris fekalija.

Pritvorska jedinica PU kopriivničko-križevačke ima tri prostorije koje su u urednom stanju, međutim na podu se nalaze pločice koje se mogu razbiti, što je suprotno Standardima. Opremljene su betonskim postoljem, gumiranim madracem i dekama te se unutar njih nalazi sanitarni čvor bez neposrednog pristupa pitkoj vodi. Osobama pritvorenim u PU kopriivničko-križevačkoj omogućuje se korištenje tuša, a oko zgrade se nalazi prostor za boravak na svježem zraku.

Dio PP nema vozila za prijevoz osoba lišenih slobode ili koriste stara, koja nemaju ispravni sustav ventilacije i grijanja. Prema CPT standardima, sva transportna vozila trebaju biti čista, dovoljno osvijetljena i ventilirana te odgovarajuće zagrijana.

Prava osoba lišenih slobode

Pristup proceduralnim jamstvima u prvim satima policijskog lišavanja slobode važan je jer osigurava pravično suđenje u skladu s člankom 6. EKLJP, a istovremeno je i najučinkovitiji način sprječavanja mučenja i drugih oblika nasilja. Prema CPT standardima, uključuju pravo na branitelja, liječnika i obavijest člana obitelji ili treće strane, a imajući u vidu njihov značaj, mišljenje o Prijedlogu izmjene i dopune Zakona o kaznenom postupku dostavili smo Odboru za ljudska prava.

Izmijenjeni ZKP sada predviđa privremenu BPP svim uhićenima, ali ne i svim osumnjičenicima, već samo onima za kaznena djela s propisanom kaznom zatvora težom od pet godina, što nije u potpunosti u skladu s Direktivom 2016/1919/EU i mišljenjem koje smo uputili. Direktiva zahtjeva omogućavanje BPP svima uz mogućnost dodatnih provjera samo glede imovinskog stanja, odnosno da osobe doista nisu u mogućnosti snositi troškove odvjetnika. Tijekom obilazaka, prije stupanja na snagu izmjena ZKP-a, utvrđeno je da uhićene osobe rijetko pozivaju odvjetnika te da se većina odriče prava na branitelja tijekom policijskog postupanja.

ZKP i nadalje predviđa samo pravo na hitnu medicinsku pomoć (HMP) zbog čega su, unatoč dobroj suradnji, neke PU dužne platiti dolazak HMP kada se utvrdi da se nije radilo o hitnom slučaju. Iako PP osiguravaju pravo na pristup liječnika tijekom policijskog zadržavanja, nije dobro kada prvu procjenu hitnosti obavljaju policijski službenici. Sukladno CPT standardima, pravo na liječnički pregled više je od pružanja hitne medicinske pomoći, a obuhvaća pravo na liječničku pomoć bez ograničenja, uskraćivanja ili diskrecijske odluke policije je li medicinska skrb doista potrebna. Jednako tako, UN Načela zaštite svih osoba koje su pritvorene ili zatvorene, propisuju da će se svakoj osobi u što kraćem roku ponuditi odgovarajući besplatan liječnički pregled, a po potrebi i odgovarajuća medicinska skrb.

Prilikom obilazaka izvršen je i uvid u evidencije. Sukladno našoj preporuci u obrascu Izvješće o uhićenju razdvojen je upis postupanja s uhićenom osobom te eventualno kasnije dovođenje u pritvorsku jedinicu, što je doprinijelo lakšem i jednostavnijem ispunjavanju dokumentacije. Iako većina PP uredno ispunjava evidencije, neke i dalje ne evidentiraju vrijeme puštanja na slobodu, pa tako PP Varaždin ne upisuje vrijeme prekida izvršenja naredbe o smještaju, iako ova mjera može trajati najviše 12 sati.

Kontrolni obilasci

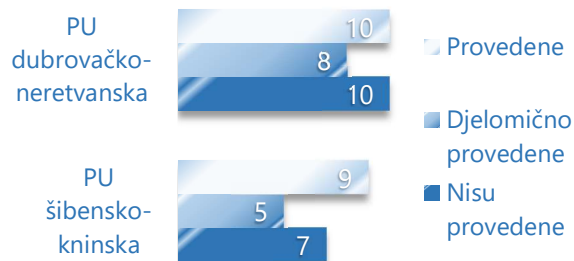
Tijekom 2019. provedeni su kontrolni obilasci PU šibensko-kninske i dubrovačko-neretvanske, kako bi se utvrdio stupanj provedbe preporuka danih nakon redovitih obilazaka 2015. i 2016.

Kontrolnim obilaskom PU šibensko-kninske je utvrđeno da je devet preporuka provedeno u cijelosti, pet djelomično, a sedam ih nije provedeno. Još uvijek nije započela izgradnja pritvorske jedinice te se pritvorenici smještaju u prostorijama koje za to nisu primjerene. Većina PP i dalje nema uvjete smještaja sukladno CPT standardima, no primjer dobre prakse su PP Knin i Drniš koji su opremili prostorije podlogama za ležaj i ugradili zvono za poziv.

Evidencije se uredno ispunjavaju, a ocjena opravdanosti i zakonitosti uporabe sredstava prisile donosi se u zakonskom roku.

U kontrolnom obilasku PU dubrovačko-neretvanske je utvrđeno da je deset preporuka provedeno u cijelosti, a osam djelomično, no nisu provedene one koje se odnose na uvjete smještaja. Većina PP nije provela preporuku iz 2016. o vođenju posebne evidencije preslika formulara Izvjješća o uhićenju i Potvrde o upoznavanju s razlogom uhićenja. Primjer dobre prakse je PP Metković koja vodi poseban registar preslika ovih obrazaca, u kojemu se može provjeriti pristup pravima tijekom lišenja slobode.

PROVEDBA PREPORUKA

Postupanje s uhićenim i privedenim osobama

18

Tijekom redovitih i kontrolnih obilazaka obišli smo zatvore u Šibeniku, Dubrovniku i Varaždinu radi provjere postupanja prema uhićenim i pritvorenim osobama prije dolaska u istražni zatvor.

U razgovoru s medicinskim osobljem te uvidom u medicinsku dokumentaciju je utvrđeno da tijekom 2019. u Zatvoru u Šibeniku nije bilo zaprimljenih osoba s vidljivim ozljedama, dok su u Zatvoru u Varaždinu dvije osobe medicinskom osoblju izjavile da su ozljede nastale tijekom policijskog postupanja. Iako nije bilo izravnih pritužbi na prekoračenje policijskih ovlasti, nego samo upisanih ozljeda u medicinsku dokumentaciju, izvršen je uvid u policijske predmete te je utvrđeno da je u oba slučaja došlo do uporabe sredstava prisile, omogućen je liječnički pregled, a uhićene osobe nisu izjavile prigovor tijekom zadržavanja u policijskim postajama.

Tijekom obilaska Zatvora u Dubrovniku obavljani su razgovori s medicinskim osobljem, izvršen je uvid u medicinsku dokumentaciju i proveden razgovor s istražnim zatvorenikom koji se žalio na postupanje policije, međutim on nije dao primjedbu tijekom uhićenja zbog, kako je naveo, nejasne upute. Uvidom u dokumentaciju PU dubrovačko-neretvanske nije utvrđeno prekoračenje policijskih ovlasti, međutim imajući u vidu navode zatvorenika, radi bolje zaštite osoba lišenih slobode potrebno je davati jasnije upute.

1.3. OSOBE S DUŠEVNIM SMETNJAMA KOJIMA JE OGRANIČENA SLOBODA KRETANJA

Tijekom 2019. zaprimili smo 26 pritužbi osoba s duševnim smetnjama, a odnosile su se na prisilno zadržavanje i smještaj, mjere prisile i uvjete smještaja u psihijatrijskim ustanovama.¹

U skladu s mandatom pučke pravobraniteljice, kao tijelo nadležno za obavljanje poslova NPM-a, nenajavljeno smo obišli Neuropsihijatrijsku bolnicu (NP) Dr. Ivan Barbot Popovača, Kliniku za psihijatriju KBC-a (KP) Osijek te Psihijatrijsku bolnicu (PB) Rab. Obilazak KP Osijek bio je redovan, dok smo u ostalima utvrđivali provedbu upozorenja i preporuka danih nakon prethodnog obilaska. Preporuke i upozorenja, za koja smo tijekom kontrolnih obilazaka utvrdili da nisu provedeni, u pojedinačnim izvješćima smo ponovili.

Tijekom obilazaka je utvrđeno kako uvjeti smještaja ne ispunjavaju u potpunosti međunarodne i nacionalne standarde, posebice prostorije za podjelu hrane te sanitarno-tehničke i higijenske zaštite. Primjerice, u jednom od Zavoda u KP Osijek pacijentima se hrana poslužuje u dnevnom boravku koji služi i zaprimanje posjeta. U slučaju dolaska većeg broja posjetitelja, zajedno s pacijentima se upućuju na obližnji hodnik, što nije primjeren prostor za druženje i socijalizaciju.

U KP Osijek te u PB Rab nije izvršena separacija svih sanitarnih čvorova po spolovima pa svi pacijenti obavljaju fiziološke i higijenske potrebe u istim toaletima.

Zajednički problem psihijatrijskih ustanova pomanjkanje je odgovarajuće razine skrbi o pravu pacijenata na izlazak u šetnju, posebice onih koji osim duševnih imaju i tjelesna oboljenja pa su teško pokretni. Zbog toga je potrebno žurno uređenje terasa i dvorišnih suterena, natkrivanjem i opskrbom odgovarajućim sadržajima, kako bi se i najtežim bolesnicima omogućio boravak na svježem zraku. Također, ukazali smo i na potrebu rasterećenja smještajnih kapaciteta, posebice u jednom od Zavoda u KP Osijek u kojemu su u maloj sobi smještene čak četiri žene, kojima je tako u cijelosti narušena privatnost, a takvi uvjeti mogu utjecati na stvaranje negativnog ozračja kod njihovog terapijskog tretmana.

Iz [Izvješća](#) posebnog izvjestitelja o mučenju i drugim okrutnim, nečovječnim ili ponižavajućim postupcima ili kažnjavanju iz 2008., razvidno je da loši uvjeti u psihijatrijskim ustanovama i domovima za osobe s invaliditetom predstavljaju ponižavajuće postupanje prema članku 3. EKLJP-a. To potvrđuje i praksa ESLJP-a u predmetu Romanov protiv Rusije (2005.), u kojemu je Sud utvrdio da je podnositelj zahtjeva bio smješten na zatvorenom odjelu psihijatrijske ustanove godinu, tri mjeseca i 13 dana, od toga u prenapučevoj sobi manjih dimenzija oko četiri i pol mjeseca. U sudskom postupku je utvrđeno da je dugotrajan boravak zatvorenog tipa u kombinaciji s lošim uvjetima

¹ U tekstu ovog poglavlja pod pojmom psihijatrijska ustanova podrazumijevamo zdravstvenu ustanovu ili njezinu jedinicu za obavljanje specijalističko-konzilijarnog bolničkog liječenja iz područja psihijatrije.

smještaja predstavljao ponižavajuće postupanje pa, iako nije utvrđeno postojanje takve namjere, Sud je ocijenio da su boravišni standardi omalovažili ljudsko dostojanstvo podnositelja zahtjeva i u njemu pobudili osjećaje poniženja i degradacije.

Iz razgovora i fokus grupa s osobama s duševnim smetnjama tijekom obilazaka te iz pritužbi, uočili smo da pacijenti, čak ni dobrovoljno hospitalizirani, nisu uvijek adekvatno informirani zbog čega su tamo smješteni i što će se s njima događati. Neki su nam ukazali kako su formalno pristali na hospitalizaciju, no da su pristanak dali u strahu od prisilnog zadržavanja ili smještaja, odnosno u strahu od sudske mjere. Često nisu upoznati s planom liječenja, ne znaju koju terapiju uzimaju, pitaju kada mogu kući ili u šetnju i ne znaju zašto im se to osporava ili pitaju zbog čega se nalaze na zatvorenom odjelu, iako su dobrovoljno smješteni.

Zajednički problem psihijatrijskih ustanova pomanjkanje je odgovarajuće razine skrbi o pravu pacijenata na izlazak u šetnju, posebice onih koji osim duševnih imaju i tjelesna oboljenja pa su teško pokretni.

Zbog važnosti davanja informiranog pristanka, koji je zakonska obveza, ali i prilika za stvaranje povjerenja i partnerstva u liječenju, s nizom zainteresiranih dionika organizirali smo okrugli stol kako bismo pokušali identificirati i sagledati probleme i preventivno djelovati. Iako je uočen značajan napredak u informiranju pacijenata o njihovim pravima putem letaka, oglašavanja i razgovora, uključujući i o pravu na podnošenje pritužbi, to i dalje nije dovoljno te bi psihijatrijske ustanove trebale dodatno unaprijediti pritužbene mehanizme, između ostalog i vođenjem jedinstvene evidencije pritužbi i odgovora.

20

Primjena mjera prisile prema osobama s duševnim smetnjama dopuštena je iznimno, u osobito hitnim slučajevima ozbiljnog ugrožavanja vlastitog ili tuđeg zdravlja, i to samo u mjeri i na način prijeko potreban da se ukloni opasnost, nakon što se neprisilnim mjerama nije mogla otkloniti. Svi pacijenti imaju pravo biti zaštićeni od ograničavanja kretanja ili odvajanja koje nije medicinski opravdano. Međutim, u medicinskoj dokumentaciji često nedostaje evidencija o provedenim deeskalacijskim tehnikama koje se provode prije mjera sputavanja, a još uvijek se sputavaju i pacijenti koji su na dobrovoljnom smještaju, što nije u skladu s CPT standardima. Naime, ako se smatra da je primjena mjera prisile kod dobrovoljnog smještaja nužna, a pacijent na nju ne pristane, trebao bi se preispitati njegov pravni status.

Unatoč preporukama iz Izvješća za 2016. i 2017., nisu ustrojene posebne evidencije o mjerama prisile iz kojih bi bilo moguće utvrditi koliko često ih se primjenjuje, odnosno koje bi omogućile njihovo praćenje i analizu, pa još uvijek nema podataka tko je, kada i zbog čega odredio primjenu, koja mjera prisile je primijenjena, koji su joj postupci prethodili, kao niti o praćenju tjelesnog i duševnog stanja pacijenta te njenom završetku.

1.4. DOMOVI ZA STARIJE I NEMOĆNE

„...Ležim tako danima... I gledam u jednu točku na zidu... Televizor ne smijem upaliti jer smeta cimericama. Kažu da zrači. Rado bih ustala iz kreveta i otišla popričati s drugim ljudima, ali ne mogu sama, a nema me tko podići. Mogu uz hodalicu, ali ne mogu sama, bojim se da ću pasti pa hodam samo kad mi dođe fizioterapeut ili rodbina, a to mi nije dovoljno. Ja volim pričati, a moje cimerice samo leže i šute. Da imamo neku društvenu prostoriju ja bih tamo sjedila i pričala s drugima. I gledala televiziju.“

Tijekom 2019. nenajavljeno smo obišli Dom za starije osobe Duga u Zagrebu, kako bismo utvrdili razinu poštivanja ljudskih prava korisnika, posebno u pogledu zdravstvene njege korisnika te u situacijama koje bi mogle predstavljati ograničavanje slobode kretanja.

Iako smo u ranijim izvješćima ukazivali na nužnost da ugovor o smještaju mora potpisati korisnik te da se u slučajevima, kada zbog težeg zdravstvenog stanja to ne može učiniti, a nema skrbnika, mora obavijestiti CZSS radi imenovanja posebnog skrbnika, i u ovom Domu uočeno je da ugovor o smještaju potpisuje obveznik plaćanja smještaja, u pravilu član uže obitelji. Ovakvo postupanje nije prihvatljivo jer svako zadržavanje u ustanovi bez pristanka predstavlja ograničavanje slobode kretanja bez zakonske osnove. Većina korisnika kod sebe nije imala osobnu iskaznicu, koja je bila kod rodbine, a u Domu se nalazila preslika, što je također način ograničavanja slobode kretanja, na što smo već ukazivali u ranijim izvješćima.

Postupak po pritužbama korisnika sukladno ZSS-u i Pravilniku o standardima kvalitete socijalnih usluga, nije uređen niti u ovom domu, a ne vodi se ni posebna evidencija o pritužbama, poduzetim radnjama i njihovom rješavanju, što je neophodno. Pritužbe se većinom iznose usmeno, rješavaju se neformalno i odmah, a o ishodu se korisnike u pravilu obavještava samo usmeno. Stoga je potrebno postojeće interne akte uskladiti sa ZSS-om i Pravilnikom o standardima kvalitete socijalnih usluga.

Vježbe evakuacije u slučaju opasnosti trebalo bi redovito provoditi u svim domovima za starije, s posebnim naglaskom na jedinice u kojima su smještene teško pokretne, nepokretne i dementne osobe.

Nadalje, korisnicima se boravište odnosno prebivalište ne prijavljuje na adresi Doma, iako je prema Zakonu o prebivalištu obveza domova prijaviti policijskoj postaji boravište svih osoba kojima pružaju usluge smještaja duže od tri mjeseca.

Nedostatci na koje smo ukazivali tijekom ovog obilaska u pravilu su jednaki onima koje smo nailazili u prethodnim obilascima domova za starije osobe.

Iako Dom pruža uslugu smještaja osoba koje su oboljele od Alzheimerove ili drugih oblika demencije, za njih nema ustrojenu posebnu smještajnu jedinicu, u skladu s Pravilnikom o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga, već su ti korisnici smješteni zajedno s ostalima, što je neprihvatljivo. Nedostatak radnika pokušava se nadoknaditi dodatnim zalaganjem zaposlenih,

prostor je izrazito čist i uredan, no ipak utječe na kvalitetu pruženih usluga pa tako teže pokretne korisnike iz kreveta podiže samo fizioterapeut ili rodbina, što nije dovoljno. Kako je tendencija da se što više raspoloživog prostora namjenjuje za spavaonice, zamjetan je nedostatak prostorija za rad zaposlenika. Primjerice, radni prostor socijalne radnice je na hodniku, gdje bez dovoljno privatnosti razgovara s korisnicima i njihovim obiteljima, što je nedopustivo. Primijenjeni restriktivni postupci, primjerice korištenje magnetnog remena ili podizanje ograde kreveta, nisu dokumentirani u individualnom planu korisnika, nije naveden razlog korištenja te nije vidljivo je li to odredio liječnik ili netko drugi, a ne vode se ni potrebne evidencije o njihovoj primjeni. Fizičko ograničavanje kretanja (fiksacija) upotrebom magnetnog remena spada u primjenu mjera prisile, koje ZZODS omogućava i u domovima socijalne skrbi, prema osobama s težim duševnim smetnjama, na način i pod uvjetima istim kao i u psihijatrijskim ustanovama. Stoga, ako ih domovi primjenjuju, mora ih odrediti psihijatar te se moraju provoditi kao na psihijatrijskim odjelima, odnosno u bolnicama.

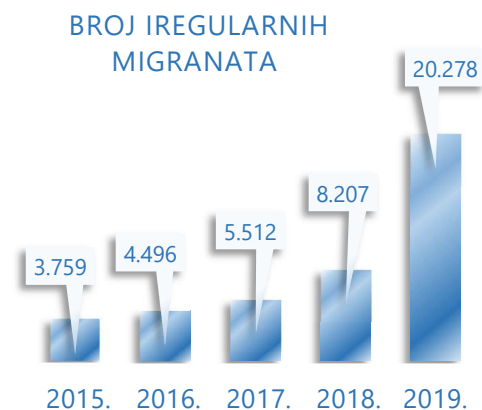
I u ovome, kao i u većini domova za starije koje smo obišli ranijih godina, teže pokretni i nepokretni korisnici smješteni su na katu pa nije jasno kako bi se, u slučaju potrebe, provela evakuacija korisnika i zaposlenih. Iako prvi kat ima dva izlaza, zaposlenima je trebalo duže vrijeme da pronađu ključ od izlaza za slučaj potrebe, koji je dosta uzak. Dom nije opremljen ni dojavljiivačima dima, a kako do sada nisu provodili vježbe evakuacije u slučaju opasnosti, primjerice od požara ili potresa, preporučili smo da ih žurno provedu. Ove vježbe trebalo bi redovito provoditi u svim domovima za starije, s posebnim naglaskom na jedinice u kojima su smještene teško pokretne, nepokretne i dementne osobe.

1.5. TRAŽITELJI MEĐUNARODNE ZAŠTITE I IREGULARNI MIGRANTI

Migracije su izazov na globalnoj, europskoj i nacionalnoj razini, kako za države polazišta, tako i za one tranzita i odredišta. Pri tome, iregularne migracije izazivaju najveće prijemore, a malo je rješenja koja bi omogućila drugačije, odnosno zakonite puteve dolaska onima kojima je zaštita potrebna. Kada se govori o uzrocima masovnih migracija, kao i njihovu rješavanju, nema jednostavnih odgovora. Svakako da uzajamno djelovanje siromaštva, sukoba i proganjanja povećava njihovu složenost, a klimatske promjene, uz ostale uzroke, najavljuju njihovo daljnje intenziviranje pa je bolje upravljanje masovnim migracijama jedna od najvažnijih zadaća održivog razvoja.

Suočena s potrebom žurnog rješavanja pitanja migracija, kako zbog brojnosti osoba koje [dolaze na njene granice](#), tako i zbog niza prijemora koje izazivaju unutar i između pojedinih država članica, EU i dalje ne uspijeva postići sporazum o predloženoj reformi Zajedničkog europskog sustava azila, prvenstveno reforme Dublinskog sustava, unutar kojeg države prvog ulaza imaju najveću odgovornost za rješavanje zahtjeva za međunarodnom zaštitom. Uz to, nedostatak solidarnosti ne doprinosi ravnomjernoj raspodjeli odgovornosti država članica, bez obzira na njihov geografski položaj.

U okolnostima pojačanog migracijskog pritiska, (usporene) reforme sustava azila, nedostatka solidarnosti i postavljanja žica na granicama susjednih država članica, RH je 2015. predala Izjavu o spremnosti za početak postupka schengenske evaluacije i započela s pripremama za pristup Schengenskom području. U tom postupku, MUP je isticao važnost zaštite granica koje nisu samo hrvatske, već i vanjske granice EU, naglašavajući kako, umjesto postavljanja ograda ili žica, u najvećoj mjeri provodi samo postupke odvrćanja, odnosno pozicioniranja velikog broja policijskih službenika na graničnoj crti, čime obeshrabruje osobe koje ju pokušavaju iregularno prijeći. Pri tome, o

postupcima odvrćanja ne vode se evidencije, za razliku od onih kojima se osiguravaju mjere povratka (uključujući i readmisijske postupke), budući da migranti ne ulaze na teritorij RH nego se, nakon što uoče mjere odvrćanja, sami vraćaju dublje u teritorij susjedne zemlje.

Usprkos pozicioniranju 6.500 policijskih službenika na državnu granicu, kao i uporabi tehničkih sredstava, u RH se prema podacima MUP-a u 2019. broj iregularnih migranata povećao za 59,52% u odnosu na 2018. godinu.

Međutim, s granica sa Srbijom i BiH dolaze pritužbe iregularnih migranata, izvješća OCD-a i [međunarodnih organizacija](#) o [postupanju policijskih službenika](#) nakon njihova zatjecanja na teritoriju RH, zanemarivanju zahtjeva za međunarodnom zaštitom i vraćanju preko zelene granice, vrlo često nakon oduzimanja novca i vrijednosti ili uz uporabu nasilja.

Tako je tijekom 2019. pučka pravobraniteljica otvorila 35 predmeta vezanih uz postupanje policije prema iregularnim migrantima i tražiteljima međunarodne zaštite, ponekad i prema većim grupama. Primjerice, u jednoj pritužbi, koja se odnosila na zatjecanje pritužitelja i njegove obitelji u blizini granice s BiH, detaljno se opisuje kako je policija zanemarila zahtjeve za azil njega, supruge i dvoje djece, oduzela im novac i mobitele te naredila da se vrate u BiH. Kada je tražio povrat novca, jedan od policijskih službenika pokazao je vatreno oružje, rekao da će pucati i zgrabio dijete za vrat, nakon čega se obitelj odlučila vratiti u BiH. Pritužitelj je uspio zapamtiti registarske oznake policijskog kombija te izjavio da bi mogao prepoznati policijske službenike, a po povratku u BiH podnio je pritužbu Ravnateljstvu policije, MP-u i MVEP-u, nakon čega je u dogovoru s Ravnateljstvom policije na graničnom prijelazu zaprimljena njegova kaznena prijava. Nedugo potom podnio je pritužbu i pučkoj pravobraniteljici na temelju koje smo proveli ispitni postupak u PGP, koja je negirala ikakvo postupanje prema pritužitelju. Istovremeno je Ravnateljstvo u suradnji s USKOK-om provelo izvide kojima je utvrđeno da ispitani policijski službenici navedene PGP nisu dovedeni u vezu s opisanim postupanjem, no naknadno je Ravnateljstvo ipak potvrdilo svoje postupanje, ali ne na način kako je opisao pritužitelj, već uz primjenu mjera odvrćanja. S obzirom da MUP kategorički tvrdi da se evidencije o odvrćanjima ne vode zbog toga što osobe ne mogu biti identificirane u nedostatku

kontakta s policijskim službenicima, nejasno je kako su u ovom slučaju uspjeli identificirati pritužitelja i njegovu obitelj te zašto taj podatak nije iznesen na samom početku postupanja.

Vezano uz postupanje policije po zatjecanju migranata nakon iregularnog prelaska državne granice, značajan je i ispitni postupak o postojanju garaže, čija obilježja odgovaraju jednoj PGP, u kojoj su iregularni migranti navodno zadržavani bez hrane, vode i nužnika, morali spavati na betonu te im je onemogućeno traženje međunarodne zaštite. Iz izvješća MUP-a proizlazi da su tijekom godine zaista u dva navrata migranti (prva grupa od osam te druga od 29 članova) zadržavani u garažnoj prostoriji do završetka kriminalističkog istraživanja, kako bi ih se sklonilo od nepovoljnih klimatskih prilika, iako ona nije imala odgovarajuće smještajne uvjete, a svim osobama osigurana je voda, hrana i toalet te tijekom postupanja nisu bili izloženi fizičkom ili psihičkom zlostavljanju, dok je cjelokupni boravak u postaji trajao svega nekoliko sati. Međutim, u ispitnom postupku, neposrednim uvidom u predmete i pomoćne evidencije, ustanovili smo kako navedene dvije grupe nisu jedine veće grupe migranata prema kojima se postupalo u toj PGP tijekom 2019., no razloge i kriterije zadržavanja nekih u garažnoj prostoriji, a ne i drugih, nismo utvrdili. Dodatno, nije se moglo utvrditi u kojem su razdoblju ove dvije grupe, među kojima je bilo i djece, bile u dvorištu, garaži ili drugim službenim prostorijama. Također, prostorije za zadržavanje, koje su zadovoljavale propisane uvjete, srušene su u veljači, a nove, prenamijenjene od garažnih prostorija, dovršene su u srpnju. Stoga je PGP, koja pokriva dio granice s BiH kojom se kreću migranti i koja često postupa prema njima, i kada su u većim grupama, ostavljena bez adekvatnog prostora za njihov smještaj, osim onog u dvorištu i garaži u kojima zadržavanje predstavlja povredu čl. 3. EKLJP-a, odnosno ponižavajuće postupanje, jer ugrožava ljudsko dostojanstvo te uzrokuje osjećaje straha, patnje i podređenosti (M.M. protiv RH (2015)). Također, imajući u vidu pojam lišenja slobode sukladno čl. 5 st. 1 EKLJP-a te čl. 4. st. 2. OPCAT-a propušteno je evidentirati kada su osobe dovedene u PGP te zašto je od trenutka zatjecanja do trenutka uhićenja prošlo šest do deset sati, odnosno zašto osobe nisu uhićene čim su za to stvoreni uvjeti, što je nužno kako bi se utvrdilo vremensko razdoblje lišavanja slobode. Osim toga, temeljem neposrednog uvida u pomoćne evidencije i predmete, utvrđeno je kako su tamo boravile dulji vremenski period, a ne samo nekoliko sati, kako je bilo navedeno u pisanom odgovoru.

Navodi o nezakonitom postupanju prema migrantima, kako iz izvješća OCD-a i međunarodnih organizacija, tako i iz pristiglih pritužbi, podudaraju se i s navodima iz pritužbe policijskog službenika PGP koju je, zbog straha od negativnih posljedica za svoju obitelj i posao, pučkoj pravobraniteljici podnio anonimno. On opisuje zapovijed rukovodećih policijskih službenika da se provode postupanja prema iregularnim migrantima, odnosno navodi kako je temeljem zapovijedi načelnika PGP i „rukovoditelja i uprave“ policijskim službenicima naloženo da sve izbjeglice i migrante vraćaju na područje BiH, „bez papira i bez procesuiranja“ kako ne bi bilo traga, te im uzmu novac, razbiju mobitele i bace u rijeku, ili ih zadrže za sebe. Dodatno, zabrinjava njegov apel za sprječavanjem ovakvog postupanja te navodi kako je realno stanje još gore od onog na koje je pučka pravobraniteljica u javnim istupima ukazivala, no da zbog straha od otkaza ne može odbiti postupati jer ne bi imao čime prehraniti obitelj.

Poštovana gospodjo,

obraćam vam se za pomoć jer vidimo da jedini vodite brigu o zakonitom postupanju prema izbjeglicama i jadnim ljudima prema kojima svakodnevno postupamo na nehumani i loš način.

Djelatnik sam RGP [REDACTED] i radim na zaštiti državne granice već duže vrijeme. nas nekoliko više nemamo ni volje ni snage gledati što se radi sa tim ljudima. Svakodnevno ih vraćamo u BiH bez papira bez procesuiranja bez obzira o kome se radilo, žene djeca, prema svima isto. Nema azila to ne postoji samo i ako u iznimnim situacijama, kada je nešto medijski popraćeno.

Zapovijed načelnika [REDACTED] i rukovoditelja i uprave da sve vraćamo bez papira, nema traga, uzeti novce, mobitele razbiti baciti u [REDACTED] ili si uzeti i izbjeglice na silu vratiti u Bosnu. To je istina kako postupamo sa njima, policajci na ispomoći iz drugih PU su posebno okrutni u postupanju, jer su ljuti što su tu, a tu su kratko pa rade što žele bez kontrole, liče mim na janjičare tuku, otimaju. Ovo je žalosno ali istinito i to sve uz blagoslov rukovoditelja iz policijske postaje i uprave. Posebno nas par policajaca žalosti što na sve to nas potiču i to zapovijedaju rukovoditelji koji bi trebali raditi zakonito i to suzbijati i ne dozvoliti takovo ponašanje policajaca. Na dnevnoj bazi ih vraćamo 20 - 50. Kada ih dovoze iz drugih PU ljudi su iscrpljeni ponekad i pretučeni i onda ih još mi vozimo tijekom noći i prebacujemo na silu u Bosnu.

Svega tu ima pa neki policajci posežu i za oružjem, to je sramno za ovu policiju, tako ju ja nisam zamišljao kad sam išao u školu. Ja sam ih osobno tijekom noći vratio preko 1000, nastojim biti što humaniji, ali imam [REDACTED], ako odbijem to raditi dobiti ću otkaz, a od čega ću prehraniti obitelj. Nas nekolicina koji dijelimo isti stav vas molimo da spriječite ovakvo ponašanje i postupanje policije. Sve ono što dolazi do vas, natpisi u medijima su točni i vrlo blagi u odnosu što se radi u ovoj postaji. Takodjer jako je žalosno da se rukovoditelji u postaji, a naročito policijskoj upravi kada spomenu vaše ime iskazuju to na vrlo ružan i neprimjeren način jer vi to ničim niste zaslužili, to ne dolikuje visoko obrazovanim ljudima ta vas časte takovim epitetima i psovkama. Vi samo radite pošteno i časno vaš posao u skladu sa zakonskim propisima i pravilima i tako bi trebalo biti i u policiji, ali nažalost daleko smood toga. još jednom vas molimo da osobnim angažmanom spriječite ove ružne pojave koje mogu dovesti do tragičnih posljedica, a to nitko ne želi.

Vjerujemo u vas i vaše poštenje i zakoniti rad.

Nezadovoljni policejci RGP
[REDACTED]

25

S obzirom na sve navedeno u ovoj pritužbi, dostavili smo je DORH-u na nadležno postupanje, kako bi se nedvojbeno utvrdilo radi li se o stvarnim činjenicama ili neosnovanim optužbama. Međutim, kako nismo zaprimili nikakve povratne informacije, s obzirom na protek vremena te u nedostatku drugih mogućnosti za institucionalno postupanje, pritužbu smo dostavili Hrvatskom saboru, a nakon toga, sukladno čl. 19. Zakona o pučkom pravobranitelju, i obavijestili javnost.

Odgovarajući na pojedinačne pritužbe ili izvješća OCD-a i međunarodnih organizacija, MUP je vrlo često u potpunosti osporavao navode o prekoračenju policijskih ovlasti ili nasilnom postupanju, ističući kako ima nultu stopu tolerancije na nasilje te je navodio kako su sve prijave nevladinih i drugih organizacija provjerene, ali ne sadrže dovoljno informacija za provođenje kriminalističkih istraživanja.

Također, vrlo često je isticao da migranti, zbog toga što su spriječeni u iregularnom prelasku državne granice i vraćeni u BiH i Srbiju, lažno optužuju policiju u nadi da će im takve optužbe pomoći u novim pokušajima ulaska u Hrvatsku, a jednom prilikom i da se „aktivisti predstavljaju kao hrvatski granični policajci i podvrgavaju migrante nasilju da bi od hrvatske policije učinili negativce“.

S druge strane, ozbiljnost navoda iznesenih u pritužbama i izvješćima o kršenju prava migranata, kao i navodi iz anonimne pritužbe policijskog službenika, te još dvojice koji su sa sličnim iskustvima, također anonimno, istupili u medijima, ostavljaju sumnju da se ne radi samo o izoliranim postupanjima policijskih službenika na granici, već mogu upućivati na sustavna nezakonita postupanja.

Ozbiljnost pritužbi i izvješća o kršenju prava migranata, kao i anonimne pritužbe policijskog službenika pučkoj pravobraniteljici te još dvojice koji su anonimno istupili u medijima, ostavljaju sumnju da se ne radi o izoliranim postupanjima policijskih službenika na granici, već mogu upućivati na sustavna nezakonita postupanja.

Također, u listopadu 2019., kada je EK procijenila da RH ispunjava uvjete za pristup Schengenskom području, naglasila je kako zaštita ljudskih prava tražitelja međunarodne zaštite i ostalih migranata, kao i navodi o onemogućavanju pristupa sustavu azila i uporabi sredstava prisile od strane policije na granici – ostaju izazov, radi čega je odobrila sredstva namijenjena novom mehanizmu praćenja usklađenosti aktivnosti nadzora državne granice s pravom EU, međunarodnim obvezama poštivanja temeljnih prava, kao i pravima koja proizlaze iz pravne stečevine EU-a u području azila, uključujući i s načelom zabrane prisilnog udaljenja ili vraćanja. No, bez mogućnosti nenajavljenih obilazaka tijela, pregleda prostorija i slobodnog pristupa svim podacima, kako je predviđeno OPCAT-om i ZNPM-om, praćenje postupanja policije prema iregularnim migrantima ne može se smatrati učinkovitim. EK je također navela kako MUP o rezultatima mehanizma praćenja na kraju projekta, uz EK, treba raspraviti i s Uredom pučke pravobraniteljice i udrugama civilnog društva, što do sada nije učinjeno.

Osim toga, u srpnju je Federalni upravni sud Švicarske obustavio vraćanja tražitelja međunarodne zaštite u RH, koja bi prema Dublinskom sustavu trebala biti odgovorna za razmatranje njihovih zahtjeva. Uzevši u obzir sve veći broj izvještaja o uskraćivanju pristupa postupcima azila od strane hrvatskih vlasti i povratak velikog broja tražitelja azila na granicu s BiH, gdje su prisiljeni napustiti zemlju, Sud je smatrao da niže instance nisu uzele u obzir sustavne nedostatke u sustavu azila u RH, kao ni ispitale rizik od lančanog vraćanja iz RH, kao ni je li navodno loše postupanje hrvatskih vlasti moglo doseći prag moguće povrede temeljnih prava zaštićenih člankom 3. EKLP-a. Ova odluka nije pravomoćna, a predmet je vraćen na ponovno postupanje sudu prvog stupnja.

Navodeći kako su prakse odbijanja ulaska i protjerivanja bez individualizirane procjene potreba za zaštitom, odnosno tzv. pushback-ovi, dokumentirani diljem Europe te su u nekim državama sustavne i mogu se smatrati nacionalnim politikama, VE je uputilo apel svojim članicama da ih zbog težine povreda ljudskih prava odmah zaustave. Najveća opasnost takvog postupanja je rizik od tzv. refoulement-a, odnosno vraćanja osobe na područje gdje postoji opasnost od proganjanja, a što je protivno UN Konvenciji o statusu izbjeglica i EKLP-u. VE je također izrazilo zabrinutost zbog

ponižavajućih postupanja prema migrantima prilikom pushbackova-a, koja uključuju zastrašivanja, oduzimanje i uništavanje stvari, primjenu nasilja pa čak i uskraćivanje hrane i osnovnih usluga. Stoga smatra da se njihovim poricanjem, poriču i neljudska i ponižavajuća postupanja koja stoga nisu adekvatno ili čak uopće ispitana.

Pri tome, istraga o postupanjima koja mogu predstavljati povrede čl. 3. EKLJP-a (zabrana mučenja, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja) je imperativ, a kako bi se otklonila sumnja, ili pak potvrdila, nužno je da je provodi tijelo neovisno od osumnjičenih državnih službenika (ESLJP, Bojcenko protiv Moldavije (2010.)), jer bi u protivnom predstavnicima države bilo omogućeno da nekažnjeno zloupotrebjavaju prava onih koji se nalaze pod njihovom kontrolom (Labita protiv Italije (2010.) i Muradova protiv Azerbajdžana (2009.)). Stoga je istraživanje ovakvih postupanja ključno za održavanje vladavine prava u kojoj nitko, a naročito policija, ne može biti iznad zakona.

Osim saznanja da je DORH provodio istragu u nekoliko pojedinačnih slučajeva, primjerice poginule djevojčice Madine ili uporabe vatrenog oružja pri kojem je došlo do ranjavanja migranata, o čemu pišemo i u poglavlju o policijskom sustavu, nemamo saznanja o rezultatima istraga o sustavnim kršenjima prava migranata.

NPM obilasci

Tijekom 2019. sukladno ovlastima iz ZNPM-a, a radi sprečavanja mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja, nenajavljeno smo obišli Tranzitno-prihvatni centar Tovarnik, Prihvatni centar za strance Ježevo, PGP Tovarnik i PGP Korenicu.

U prihvatnim centrima (Tovarnik i Trilj) utvrdili smo otežan pristup migranata odvjetnicima, što je u suprotnosti sa CPT standardima koji im jamče nesmetani pristup od samog početka ograničavanja slobode kretanja i to bez ograničavanja i cenzure. Migranti nisu adekvatno informirani o svojim pravima, što uključuje i pravo na podnošenje pritužbe, dok postojeći pritužbeni mehanizmi nisu dovoljno učinkoviti, jer ne uključuju ispitne postupke i mogućnost izricanja sankcija uz poštivanje načela neovisnosti, nepristranosti i povjerljivosti. Identificiranje djece bez pratnje, kao ni ostalih ranjivih skupina, nije adekvatno pa smo preporučili da se osiguraju specifični postupci prepoznavanja, kao i dodatne edukacije stručnih radnika. Osim toga, u policijskim postajama uskraćeni su nam uvidi u podatke o postupanju prema iregularnim migrantima u Informacijskom sustavu MUP-a, a ponekad i u predmete.

Uskrata podataka pučkoj pravobraniteljici

Pučka pravobraniteljica, obavljajući poslove NPM-a, ovlaštena je temeljem članaka 4., 19. i 20. OPCAT-a te 3. i 5. ZNPM-a nenajavljeno obići mjesta u kojima se nalaze ili bi se mogle nalaziti osobe lišene slobode te slobodno pristupiti podacima o postupanju prema njima, odnosno onima kojima je određeno bilo kakvo zadržavanje, zatvaranje ili smještaj u mjesto pod javnim nadzorom i koje ga ne mogu napustiti po svojoj volji, što posve nedvosmisleno uključuje obilaske PP/PGP te pristup podacima o postupanju prema iregularnim migrantima koji su tamo zadržavani.

Međutim, od lipnja 2018. MUP uskraćuje neposredan pristup predmetima i podacima o postupanju prema iregularnim migrantima pa nam je, primjerice prilikom NPM obilaska PGP-a, onemogućen uvid u Informacijski sustav MUP-a, a u odnosu na pojedinačne predmete voditelj službe za nezakonite migracije PU objasnio je kako je policijski službenik koji vodi predmete na godišnjem odmoru, „svi predmeti su zaključani u ormaru“, a ni pomoćnik načelnika niti voditelj odjela za nezakonite migracije nemaju ovlast izvaditi ih. Istaknuo je i kako bi pojedinačne predmete dobili da je obilazak prethodno najavljen, iako članci 5. ZNPM-a i 20. OPCAT-a predstavnicima NPM-a izričito daju ovlast nenajavljenih obilazaka tijela ili ustanova. S druge strane, prilikom NPM obilazaka prihvatnih centara suradnja je bila dobra te je osiguran pristup predmetima i prostorijama, što pokazuje nekonzistentnost u postupanju MUP-a.

Podatci su uskraćeni i tijekom provođenja ispitnih postupaka, iako sukladno čl. 24. ZoPP-a, pučka pravobraniteljica ima ovlast zatražiti potrebne informacije, podatke, objašnjenja, akte i drugu dokumentaciju od državnog tijela, koje je tome dužno udovoljiti. Jedan takav ispitni postupak proveden je u PGP, povodom izvješća

Proizvoljnim i različitim tumačenjem pravnog okvira koji uređuje mandat pučke pravobraniteljice i NPM-a, policijski službenici prekoračuju svoje ovlasti te onemogućuju učinkovitu provedbu poslova NPM-a i ispitivanje postupanja prema iregularnim migrantima.

Border Violence Monitoring Networka (BVMN) u kojem je navedeno kako su migranti, pa i pripadnici ranjivih skupina, smješteni u podrumsku prostoriju postaje u kojoj nisu imali pristup WC-u, vodi i hrani te im je uskraćeno pravo traženja azila. Među njima je bio i maloljetnik koji je izjavio da je tamo držan više od sat vremena i tučen šakama i palicama, uz korištenje elektrošokera. U samoj PGP, voditelj Službe za nezakonite migracije PU nije omogućio uvid u sve zatražene podatke, naglasivši prvo kako ne može, a onda kako ih neće dati, već će dopustiti uvid samo u one predmete koje zatražimo po imenu i prezimenu pritužitelja i samo za datume navedene u izvješću BVMN. Tako su se jedini dostupni predmeti odnosili na datume u kojima se postupalo prema 11 stranih državljana kojima je odbijen ulaz u RH. Međutim, nismo mogli utvrditi jesu li navedenih datuma provedene druge mjere sukladno Zakonu o strancima, a ako jesu, kako se postupalo s većim grupama iregularnih migranata, naročito s pripadnicima ranjivih skupina – primjerice, kako se utvrđuje ranjivost ili kako se primjenjuje Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje te je li bilo odstupanja u postupanju prema različitim grupama u istom vremenskom razdoblju. Dodatno, tijekom provođenja ispitnog postupka komunikacija voditelja službe bila je neprimjerena službenom kontekstu, u razgovoru je nastojao zauzeti dominantnu poziciju i komunikaciju činiti manje formalnom što je, uz naglašavanje kako neće dati određene podatke, predstavljalo samovoljnost u postupanju.

Osim uskrate podataka, tijekom provođenja više ispitnih postupaka i NPM obilazaka, policijski službenici su djelatnice Ureda pučke pravobraniteljice i NPM-a na različite načine „educirali“ o načinu provođenja postupaka iz ZoPP-a i ZNPM-a. Tako je u nekim slučajevima rečeno kako ispitni

postupak ili NPM obilazak možemo provesti jedino uz prethodnu najavu, kada će biti osiguran uvid u sve zatražene predmete koji se odnose na postupanja prema osobama ili grupama, u nekima samo u predmete koje poimence zatražimo; u pojedinim PP/PGP možemo dobiti ispis nekih podataka, dok u drugima podatke ne možemo dobiti neposrednim uvidom, već samo ako ih zatražimo pisanim putem. Uskrata uvida u Informacijski sustav MUP-a odnosila se na sve ispitne postupke i NPM obilaske, uz obrazloženje da prema Uputi za dodjelu lozinke i odziva Službe za informatiku, ne smiju davati lozinku djelatnicama Ureda pučke pravobraniteljice jer se kršenje upute smatra težom povredom službene dužnosti. MUP bi, međutim, trebao organizirati vođenje svojih podataka tako da se osigura učinkovito provođenje međunarodnih i zakonskih obveza sukladno OPCAT-u, ZNPM-u i ZoPP-u, koje imaju veću pravnu snagu od Upute.

Ovakvim proizvoljnim i različitim tumačenjem pravnog okvira koji uređuje mandat pučke pravobraniteljice i NPM-a, policijski službenici prekoračuju svoje ovlasti te onemogućuju učinkovitu provedbu poslova NPM-a i ispitivanje postupanja prema iregularnim migrantima.

Pučki pravobranitelj kao neovisna nacionalna institucija za zaštitu ljudskih prava, središnje tijelo za sprečavanje diskriminacije i NPM, ima jedinstven mandat za promicanje i zaštitu ljudskih prava u okviru kojeg ispituje nezakonitosti i nepravilnosti u radu državnih tijela. VE je naglasilo važnost uloge takvih institucija upravo u sprečavanju nekažnjivosti policijskih službenika za prekoračenje ovlasti, uključujući i za nasilje, zbog čega policijski službenici trebaju biti upoznati s njihovim mandatom te pravu na pristup informacijama.

Zaključno, situacija na granici RH ne može se promatrati izolirano od EU zakonodavstva i politika koje nameću daleko najveću odgovornost perifernim državama za provođenje azilnih postupaka i suzbijanje iregularnih migracija. Solidarnost i pravedna podjela odgovornosti, iako temeljna načela ovog područja, u praksi su nedovoljno realizirana, bilo normativno, financijski ili podrškom na terenu. Novo vodstvo EK naglašava nužnost pomoći i podrške među državama članicama za postizanje stabilnosti vanjske granice i u potpunosti funkcionalno Schengensko područje slobode kretanja, uz naglašavanje kako će Europa uvijek poštivati svoje vrijednosti i pomagati osobama koje bježe od proganjanja ili sukoba, što je i moralna dužnost. Migracijske politike, zakonodavstvo i praksa mogu i moraju jamčiti zaštitu ljudskih prava, kao i naći način kako pomiriti taj pristup s onim koji u fokusu ima zaštitu državnih granica i sigurnost, pri tome imajući u vidu kako čuvanje granica zahtijeva i postojanje jasnih okvira u onome što se može činiti u ime kontrole migracija.

1.6. MEĐUNARODNA SURADNJA NPM-A I OBILJEŽAVANJE MEĐUNARODNIH DANA

Tijekom 2019. sudjelovali smo na brojnim međunarodnim događajima u okviru Mreže NPM-ova jugoistočne Europe, EU NPM Foruma, ENNHRI-ja, IPCAN Mreže, kao i po pozivu partnerskih NPM-a ili međunarodnih organizacija. Aktivno smo surađivali i sa SPT-om i CPT-om te smo povodom 30.

obljetnice CPT-ja sudjelovali na konferenciji posvećenoj primjeni zaštitnih mehanizama tijekom policijskog zadržavanja.

Od 2019. predsjedavamo ENNHRI-jevom Radnom skupinom za azil i migracije, unutar koje je u Zagrebu bio održan sastanak za jačanje kapaciteta u komunikaciji ljudskih prava, a u Madridu je započet rad na projektu o promicanju i zaštiti prava migranata na granici. Sudjelovali smo i na Konferenciji VE u Sarajevu o glavnim izazovima i primjerima dobre prakse u području migracija i azila. Doprinos smo dali i na sastancima Mreže NPM-ova jugoistočne Europe posvećenih zaštiti osoba od eventualnog kažnjavanja zbog suradnje s NPM-om te posebnim potrebama maloljetnika u detenciji. U Skopju smo u listopadu 2019. izabrani za predsjedavajuće ovom Mrežom u 2020.

Tijekom 2019. održan je i sastanak sa Stručnom skupinom za suzbijanje trgovanja ljudima (GRETA), sudjelovali smo u radu međunarodne konferencije o suzbijanju nezakonitog postupanja policije u Budvi, a na međunarodnoj konferenciji u Tunisu prezentirali smo iskustva klasifikacije zatvorenika prema specifičnim potrebama u zatvorskom sustavu. Osim toga, održali smo predavanje na Ljetnoj školi ljudskih prava Pravnog fakulteta u Rijeci, o zaštiti prava osoba koje su iregularno ušle u RH.

Posebnu pažnju u 2019. posvetili smo i pravima osoba s duševnim smetnjama te smo u Zagrebu organizirali okrugli stol pod nazivom „Informirani pristanak – Znam zašto sam ovdje!“, o izazovima u zaštiti prava pacijenata s duševnim smetnjama prilikom njihove hospitalizacije. Također, u studijskom posjetu slovenskom ombudsmanu razmijenili smo iskustva i primjere dobre prakse u zaštiti prava osoba s duševnim smetnjama. Obilježili smo Svjetski dan duševnog zdravlja, Dan osoba s duševnim smetnjama, kao i Međunarodni dan podrške žrtvama mučenja, objavljivanjem sadržaja na www.ombudsman.hr.

2. PREPORUKE:

Osobe lišene slobode u zatvorskom sustavu:

1. Ministarstvu pravosuđa, da uvjete smještaja u svim kaznenim tijelima prilagodi zakonskim i međunarodnim standardima;
2. Ministarstvu pravosuđa, da organizira kontinuirane edukacije službenika zatvorskog sustava o ljudskim pravima osoba lišenih slobode;
3. Vladi RH i Ministarstvu pravosuđa, da popuni upražnjena radna mjesta u kaznenim tijelima, kako bi se poštovala prava zaposlenih te povećao stupanj zaštite ljudskih prava osoba lišenih slobode;
4. Ministarstvu pravosuđa, da vozila koja nisu opremljena sigurnosnim pojasevima ne koristi za prijevoz zatvorenika;

Policijski sustav:

5. Ministarstvu unutarnjih poslova i Ravnateljstvu policije, da se uporaba sredstava prisile koristi samo razmjerno i nužno da bi se osobe koje se ponašaju nasilno, dovele pod kontrolu;
6. Ministarstvu unutarnjih poslova i Ravnateljstvu policije, da provode kontinuiranu edukaciju policijskih službenika o primjeni pravila o uporabi vatrenog oružja;
7. Ministarstvu unutarnjih poslova i Ravnateljstvu policije, da se u postupku ispitivanja pritužbi građana na postupanje policije izjave uzimaju i od samih pritužitelja te drugih svjedoka konkretnog događaja, u cilju osiguravanja učinkovitosti ispitnog postupka;
8. Ministarstvu unutarnjih poslova i Ravnateljstvu policije, da se u odgovorima na pritužbe koje se dostavljaju strankama navodi pravo podnošenja prigovora Službi za unutarnju kontrolu MUP-a;
9. Ministarstvu unutarnjih poslova i Ravnateljstvu policije, da osiguraju uvjete smještaja u prostorijama za osobe lišene slobode sukladno međunarodnim i domaćim standardima;
10. Ministarstvu unutarnjih poslova i Ravnateljstvu policije, da uspostave video nadzor u svim prostorijama gdje se nalaze i kreću osobe lišene slobode, koji treba biti dostupan pritvorskim nadzornicima u operativno-komunikacijskim centrima;

Osobe s duševnim smetnjama kojima je ograničena sloboda kretanja:

11. Ministarstvu zdravstva, da uvjete smještaja u svim psihijatrijskim ustanovama uskladi s međunarodnim i zakonskim standardima;
12. Ministarstvu zdravstva, da na svim psihijatrijskim odjelima vode evidencije primjene sredstava prisile;
13. Ministarstvu zdravstva, da osobe s duševnim smetnjama na liječenju u psihijatrijskim ustanovama na odgovarajući način informiraju o svrsi, prirodi, posljedicama, koristima i rizicima određenih medicinskih postupaka i njihovim pravima;

Domovi za starije i nemoćne:

14. Županijama, odnosno Gradu Zagrebu, da uvjete smještaja na stacionarnim odjelima za sve decentralizirane domove usklade s Pravilnikom o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga;
15. Županijama, odnosno Gradu Zagrebu, da u suradnji s Ministarstvom za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku, izrade analizu popunjenosti radnih mjesta za sve decentralizirane domove, te ih u slučaju potrebe popune;

16. Županijama, odnosno Gradu Zagrebu, da usklade interne akte domova nad kojima imaju osnivačka prava sa Zakonom o socijalnoj skrbi i Pravilnikom o standardima kvalitete socijalnih usluga, posebice vezano uz postupke po pritužbama korisnika;

Tražitelji međunarodne zaštite i iregularni migranti:

17. Ministarstvu unutarnjih poslova, da prema iregularnim migrantima zatečenima na teritoriju RH provede postupke predviđene međunarodnim i EU pravom;
 18. Ministarstvu unutarnjih poslova, da djelatnicima Ureda pučke pravobraniteljice i Nacionalnog preventivnog mehanizma omogući nenajavljen i slobodan pristup podacima o postupanjima prema iregularnim migrantima, sukladno OPCAT-u, ZNPM-u i Zakonu o pučkom pravobranitelju;
 19. Državnom odvjetništvu, da provede učinkovitu istragu o navodima o sustavnim kršenjima prava iregularnih migranata;
-

ZAKLJUČAK

Ohrabruje što ni u 2019. godini nismo uočili postupanja koja bi mogla predstavljati mučenje, no zabrinjavaju ona koja bi mogla predstavljati neljudska ili ponižavajuća, kao i kršenje ustavnih i zakonskih prava osoba lišenih slobode i ograničene slobode kretanja. Iako se u određenim segmentima uočava napredak, promjene nisu dovoljno brze pa se i po nekoliko godina susrećemo s istim problemima, a kada se oni i počnu rješavati, to često bude samo djelomično.

Ovo se odnosi i na potrebu daljnjeg prilagođavanja uvjeta smještaja u svim kaznenim tijelima zakonskim i međunarodnim standardima, kao i potrebu kontinuirane edukacije službenika u zatvorskom sustavu, kako bi u svom svakodnevnom radu postupali u skladu s ljudskim pravima osoba lišenih slobode.

Potrebno je i nastaviti edukacije policijskih službenika o korištenju sredstava prisile prilikom postupanja. Isto tako, kako bi se osigurala učinkovitost ispitnih postupaka u slučajevima pritužbi građana na policijsko postupanje, nužno je uzimati i izjave samih pritužitelja i drugih svjedoka, a u odgovorima građanima na njihove pritužbe jasno navoditi mogućnosti podnošenja prigovora.

Pacijenti u svim psihijatrijskim ustanovama trebaju na odgovarajući način biti informirani o svrsi, prirodi, posljedicama, koristima i rizicima određenih medicinskih postupaka, kao i o svojim pravima. Uz to, uvjete smještaja i u tim je ustanovama potrebno u potpunosti uskladiti s međunarodnim i zakonskim standardima što sada nije slučaj, a nužno je i ažurno voditi evidenciju o svim primijenjenim sredstvima prisile prema hospitaliziranim osobama.

U mnogim domovima za starije i nemoćne teže pokretni i nepokretni korisnici smješteni su na katu, što u slučaju potrebe može otežati njihovu evakuaciju, a ovaj problem prisutan je i u domu koji smo obišli u 2019. Također, uvjete smještaja u stacionarnim odjelima potrebno je uskladiti s Pravilnikom o minimalnim uvjetima za pružanje socijalnih usluga.

Tijekom policijskog postupanja prema iregularnim migrantima nužno je pridržavati se svih postupaka predviđenih nacionalnim, međunarodnim i EU pravom u svakom pojedinačnom slučaju, a provođenje neovisne i učinkovite istrage ključno je kako bi se nedvojbeno utvrdilo jesu li pojedinačne pritužbe te navodi OCD-a i međunarodnih organizacija osnovani. Također, predstavnicima NPM-a potrebno je omogućiti nenajavljen i slobodan pristup podacima o postupanjima prema iregularnim migrantima, što i dalje nije slučaj.

Navedeni primjeri neki su od mogućih rješenja problema opisanih u ovom Izvješću i dio su preporuka usmjerenih na jačanje zaštite ljudskih prava osoba lišenih slobode i ograničene slobode kretanja čija bi primjena svakako ojačala i vladavinu prava u Hrvatskoj.